

Laki

julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 3 §:n 1 ja 4 momentti, 26 §:n 4 momentin 3 kohta ja 5 momentin 3 kohta, sellaisena kuin niistä on 3 §:n 4 momentti laissa 653/2021, sekä *lisätään* uusi 13 a §, 26 §:n 4 momenttiin uusi 4 kohta ja 5 momenttiin uusi 4-5 kohta sekä lakiin uusi 6 a luku seuraavasti:

3 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan tiedonhallintaan ja tietojärjestelmien käyttöön, kun viranomaiset käsittelevät tietoaineistoja, jollei muualla laissa toisin säädetä. Tämän lain 6 a lukua sovelletaan hallintolain (434/2003) 53 e §:ssä tarkoitetun asian automaattisen ratkaisun tuottavan toimintaprosessin (*automatisoitu toimintaprosessi*) kehittämiseen, käyttöönottoon ja ylläpitoon. Mitä tässä laissa säädetään viranomaisesta, sovelletaan myös yliopistolaisissa (588/2009) tarkoitettuihin yliopistoihin ja ammattikorkeakoululaissa (932/2014) tarkoitettuihin ammattikorkeakouluihin.

Mitä tämän lain 4 luvussa, 22–24 ja 25–27 §:ssä sekä 6 a luvussa säädetään tiedonhallintayksiköstä ja viranomaisesta, sovelletaan yksityisiin henkilöihin tai yhteisöihin taikka muihin kuin viranomaisena toimiviin julkisoikeudellisiin yhteisöihin siltä osin kuin ne hoitavat julkista hallintotehtävää. Yksityisiin henkilöihin ja yhteisöihin sekä muihin kuin viranomaisena toimiviin julkisoikeudellisiin yhteisöihin sovelletaan lisäksi, mitä 4 ja 28 §:ssä säädetään tiedonhallintayksiköstä, niiden käyttäessä julkista valtaa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 4 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla tai kun mainittu laki on säädetty erikseen sovellettavaksi niiden toiminnassa. Edelleen yksityisiin yhteisöihin ja muihin kuin viranomaisena toimiviin julkisoikeudellisiin yhteisöihin sovelletaan, mitä tämän lain 19 §:n 2 momentissa sekä 24 a ja 24 b §:ssä säädetään viranomaisesta, niiden käyttäessä julkista valtaa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 4 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

13 a §

Häiriötilanteista tiedottaminen ja varautuminen häiriötilanteisiin

Viranomaisen on viipymättä tiedotettava sen tietoaineistoja hyödyntäville, jos sen tiedonhallintaan kohdistuu häiriö, joka estää tai uhkaa estää viranomaisen tietoaineistojen saatavuuden. Viranomaisen on tiedotettava häiriön tai sen uhkan arvioidusta kestosta, mahdollisuuksien mukaan korvaavista tavoista hyödyntää viranomaisen tietoaineistoja sekä häiriön tai uhkan päättymisestä.

Viranomaisen digitaalisten palvelujen ja muiden sähköisten tiedonsiirtomenetelmien käyttökatoista tiedottamisesta yleisölle säädetään digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetun lain (306/2019) 4 §:n 2 momentissa.

Tiedonhallintayksikön on selvitettävä sen tietoaineistojen käsittelyn, tietojärjestelmien hyödyntämisen sekä niihin perustuvan toiminnan jatkuvuuteen kohdistuvat olennaiset riskit. Tiedonhallintayksikön on riskiarvioinnin perusteella valmiussuunnitelmin ja häiriötilanteissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä huolehdittava, että sen tietoaineistojen käsittely, tietojärjestelmien hyödyntäminen ja niihin perustuva toiminta jatkuvat mahdollisimman häiriöttömästi normaaliolojen häiriötilanteissa sekä valmiuslaissa (1552/2011) tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Viranomaisten yleisestä varautumisvelvollisuudesta poikkeusoloihin sekä valtion tietohallinnon, tiedonkäsitteilyn, sähköisten palveluiden, tietoliikenteen ja tietoturvallisuuden järjestämisestä poikkeusoloissa säädetään valmiuslaissa.

26 §

Asiarekisteriin rekisteröitävät tiedot

Viranomaisen laatimista asiakirjoista rekisteröidään ainakin:

- 3) laatimisaikajako;
 - 4) asiakirjan lähettämisaikajako, lähettämisen tarkoitus ja lähettämistapa
- Asiarekisteriin rekisteröidään lisäksi asiasta ainakin:
-

- 3) viranomaisen toimenpiteet ja niissä käsitellyt asiakirjat käsittelyvaiheittain;
- 4) viranomaisen tekemän asiankäsittelyn päättävän ratkaisun ajankohta;
- 5) tarvittaessa viranomaisen lähettämien asiakirjojen tiedoksiantotapa.

6 a luku

Automatisoitujen toimintaprosessien kehittämisen ja käytön tiedonhallinta

28 a §

Automatisoidun toimintaprosessin kehittämisen olennainen dokumentaatio

Viranomaisen on dokumentoitava tässä luvussa säädettyjen velvollisuuksien toteuttamisesta vastuussa olevien henkilöiden tehtäväjako.

Viranomaisen on varmistettava, että automatisoituun toimintaprosessiin sisältyvät menettelytavat ja käsittelysäännöt sekä niitä koskeva etukäteinen harkinta on dokumentoitu selkeästi, kattavasti ja ajantasaisesti. Viranomaisen toimintaprosessin dokumentaatiosta on ilmentävä erityisesti:

- 1) toimintaprosessin kaikki vaiheet, joilla on vaikutusta asian ratkaisuun;
- 2) toimintaprosessin kunkin vaiheen käsittelysäännöt;
- 3) asianosaisen liittyvien käsittelysääntöjen syrjimättömyyden varmistaminen;
- 4) perusteet asianosaisen kuulemisen toteuttamisesta automaattisesti tai kuulematta jättämisestä;
- 5) asian ratkaisemiseen tarvittavat tiedot, tietolähteet ja tietojen hankintaan liittyvät menettelyt;
- 6) asian ratkaisemista varten hankittavien tietojen ajantasaisuuden ja virheettömyyden varmistaminen;
- 7) asian ratkaisuun liittyvien perustelujen muodostaminen tai perusteluvollisuudesta poikkeaminen;
- 8) toimintaprosessin laadunvalvonnan mahdollistavat toiminnallisuudet;
- 9) tietoturvaluustoimenpiteitä koskevien vaatimusten toteuttaminen;

Viranomaisen on merkittävä dokumentaatiota koskeviin asiakirjoihin versionumero, hyväksymispäivämäärä ja asiakirjan hyväksyjä, jonka tehtävänä on tarkastaa asiakirjan sisällön tämän tai muun lain vaatimustenmukaisuus. Viranomaisen on säilytettävä hyväksytyt asiakirjat vähintään viisi vuotta automaattisen toimintaprosessin käytöstä poistamista seuraavan kalenterivuoden vuoden alusta lukien.

28 b §

Vaatimustenmukaisuuden ja asiakirjojen ymmärrettävyyden varmistaminen testaamalla

Viranomaisen on huolehdittava, että automatisoidun toimintaprosessin menettelytapojen ja käsittelysääntöjen vaatimustenmukaisuus sekä asianosaiselle annettavien automaattisesti tuotettavien asiakirjojen ymmärrettävyys varmistetaan testaamalla ennen toimintaprosessin käyttöönottoa tai kun toimintaprosessin käsittelysääntöjä muutetaan. Testauksen on oltava suunnitelmallista ja siinä on käytettävä asianmukaisia testausmenetelmiä ja testiaineistoja. Testitulokset sekä havaittujen virheiden ja puutteiden korjaavat toimet on dokumentoitava.

Viranomaisen on nimettävä vastuhenkilö, jonka tehtävänä on varmistaa, että testaaminen suoritetaan 1 momentin mukaisesti ja että testaaminen, testitulokset ja korjaavat toimet dokumentoidaan.

Testaamista suorittavan henkilön on käytettävä viranomaisen määrittelemää testausmenetelmää, suoritettava testaus määritellyllä testiaineistolla ja dokumentoitava testatulokset huolellisesti.

Viranomaisen on todettava toimintaprosessin menettelytapojen ja käsittelysääntöjen vaatimustenmukaisuus sekä asianosaiselle annettavien asiakirjojen ymmärrettävyys testitulosten perusteella.

28 c §

Laadunvalvonta ja virhetilanteiden käsittely

Viranomaisen on hyväksyttävä laadunvalvontasuunnitelma, josta ilmenevät laadunvalvonnan vastuut, miten automatisoidusti ratkaistujen asioiden laatua ja sisällöllistä virheettömyyttä tarkkaillaan, miten havaitut virheet korjataan ja miten toimintaprosessiin liittyviä riskejä hallitaan käyttöönoton jälkeen.

Viranomaisen on nimettävä laadunvalvonnalle vastuuhenkilö, jonka tehtävänä on varmistaa laadunvalvonnan toteutuminen laadunvalvontasuunnitelman mukaisesti.

Viranomaisen on varmistettava, että automatisoidusta toimintaprosessista tallennetaan vähintään tiedot sen osoittamiseksi, millä käsittelysäännöillä automatisoitu prosessi on edennyt, mitä tietovarantoja ja tietoja prosessissa on hyödynnetty sekä missä vaiheissa luonnollinen henkilö on osallistunut toimintaprosessiin. Tiedot on säilytettävä vähintään viisi vuotta tietojen tallentamista seuraavan kalenterivuoden alusta lukien.

Viranomaisen on ryhdyttävä viipymättä korjaaviin toimenpiteisiin, jos automatisoidussa toimintaprosessissa havaitaan virhe, jolla voi olla vaikutus toimintaprosessissa ratkaistuihin asioihin. Toimintaprosessin käyttöönoton jälkeen havaittu virhe, virheen korjaamista koskevat toimenpiteet sekä virheen korjaamisen vaikutus toimintaprosessissa tehtyihin viranomaisen ratkaisuihin on dokumentoitava. Viranomaisen ratkaisussa olevan virheen korjaamisesta säädetään erikseen.

28 d §

Päätös automatisoidun toimintaprosessin käyttöönotosta

Toimintaprosessista vastaavan viranomaisen on tehtävä ennen automatisoidun toimintaprosessin käyttöönottoa päätös (*käyttöönottopäätös*), jonka on sisällettävä vähintään seuraavat tiedot:

- 1) toimintaprosessi, joka otetaan käyttöön
- 2) toimintaprosessista vastaava viranomainen
- 3) perustelut, joista on ilmevä käyttöönoton edellytykset ja sovelletut säännökset
- 4) luettelo käyttöönottopäätöksen perusteena olevista asiakirjoista
- 5) toimintaprosessin suunniteltu käyttöönottopäivämäärä ja päätöksen tekemisen ajankohta
- 6) päätöksentekijä ja esittelijä
- 7) viranomaisen yhteystieto, josta saa lisätietoa automatisoidun toimintaprosessin käytöstä

Käyttöönottopäätöksen esittelee se, joka on tarkastanut käyttöönottopäätöksen perusteena olevien asiakirjojen tämän lain vaatimusten mukaisuuden.

Käyttöönottopäätös on tehtävä lisäksi toimintaprosessin muutoksista, jotka edellyttävät hallintolain 53 e ja 53 f §:ssä säädettyjen edellytysten arviointia.

28 e §

Automatisoidusta toimintaprosessista tiedottaminen

Viranomaisen on julkaistava voimassa oleva käyttöönottopäätös yleisessä tietoverkossa verkkosivustollaan.

Viranomaisen on tiedotettava automaattisesti ratkaistavasta asiasta, automatisoidun toimintaprosessin käytön perusteista ja muista asiakkaan oikeuksien kannalta keskeisistä tiedoista toimintaprosessin dokumentaatioon ja käyttöönottopäätökseen perustuen. Tiedot on julkaistava yleisessä tietoverkossa viranomaisen verkkosivustolla.

28 f §

Automatisoidun toimintaprosessin käsittelysääntöjen muuttaminen

Viranomaisen on huolehdittava, että automatisoidussa toimintaprosessissa käytetyt käsittelysäännöt on suojattu oikeudettomalta muuttamiselta. Tiedot käsittelysääntöjen muuttamisesta on tallennettava ja säilytettävä vähintään viisi vuotta tietojen tallentamista seuraavan kalenterivuoden alusta lukien.

28 g §

Käyttöönottopäätöksen arviointi

Tiedonhallintalautakunnan tehtävänä on arvioida 28 d §:ssä tarkoitetun käyttöönottopäätöksen ja sen perusteena olevien asiakirjojen tässä luvussa säädettyjen vaatimusten sekä niihin liittyvien menettelyjen täyttymistä. Viranomaisen on toimitettava käyttöönottopäätös tiedonhallintalautakunnalle tiedoksi seitsemän päivän kuluessa päätöksen tekemisestä. Tiedonhallintalautakunta päättää erikseen toimitettujen käyttöönottopäätösten perusteella tarvittavien arviointien toteuttamisesta yksittäistapauksessa.

Tiedonhallintalautakunnalla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta ja viivytyksettä välttämättömiä tietoja käyttöönottopäätöksen perusteena olevista asiakirjoista. Tiedonhallintalautakunta voi toimittaa tarkastuksen käyttöönottopäätöksen perusteena olevien asiakirjojen vaatimustenmukaisuuden selvittämiseksi sekä käyttöönottoon liittyvien menettelyjen lainmukaisuuden todentamiseksi.

Jos arviointitehtävän toteuttaminen sitä välttämättä edellyttää, on tiedonhallintalautakunnalla oikeus toimittaa tarkastus tiedonhallintayksikön toimitiloissa lukuun ottamatta pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja. Tiedonhallintayksikön ja sen yhteydessä toimivan viranomaisen on avustettava tarkastuksen suorittamisessa esittämällä tarvittavat asiakirjat tarkastajalle. Tarkastuksen toimittamiseksi, tiedonhallintalautakunta määrää sihteeristöstä ne henkilöt, jotka suorittavat tarkastuksen. Tiedonhallintalautakunta voi päätöksellään valtuuttaa Digi- ja väestötietoviraston virkamiehen avustamaan tarkastuksen toimittamisessa. Digi- ja väestötietoviraston valtuutetulla virkamiehellä on samat toimivaltuudet kuin tiedonhallintalautakunnan tarkastajalla.

Tiedonhallintalautakunta voi kiinnittää viranomaisen huomiota arviointitehtävän yhteydessä havaitsemiinsa dokumentaatioon liittyviin olennaisiin puutteisiin. Tiedonhallintalautakunta voi myös asettaa määräajan, jonka kuluessa viranomaisen on ilmoitettava, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt huomion kiinnittämisen johdosta.

Tässä pykälässä säädettyä ei sovelleta eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin toimintaan.

28 h §

Tietojen käyttö automatisoidussa toimintaprosessissa

Viranomaisen on tarvittaessa toteutettava riskiarvioinnin perusteella asianmukaiset toimenpiteet, joilla teknisesti varmistetaan automaattisessa ratkaisemisessa hyödynnettävien tietojen ajantasaisuus ja virheettömyys.

28 i §

Virkavastuu

Viranomaisen palveluksessa olevat julkisyhteisön työntekijät toimivat tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä hoitaessaan virkamiehen rikosoikeudellisella virkavastuulla.

28 j §

Tehtävien antaminen yksityiselle

Viranomaisen voi antaa 28 b §:ssä tarkoitettuun testaamiseen ja 28 c §:ssä tarkoitettuun teknisten virheiden korjaamiseen liittyvän avustavan tehtävän hoitamisen yksityiselle toimijalle, jolla on siihen riittävät tekniset edellytykset sekä riittävä osaaminen. Näitä tehtäviä hoitava henkilö toimii tehtäviä hoitaessaan virkamiehen rikosoikeudellisella virkavastuulla. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Viranomaisen on saatettava toimintansa tämän lain 13 a §:n mukaiseksi kahdentoista kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta.

Asianhallinta on järjestettävä 26 §:n 4 momentin 4 kohdan ja 5 momentin 4–5 kohdan vaatimusten mukaiseksi kahdentoista kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta.

Ennen tämän lain voimaantuloa käyttöön otettu automatisoitu toimintaprosessi on saatettava tämän lain mukaiseksi kahdentoista kuukauden kuluessa lain voimaantulosta.

#.

Laki

digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annettuun lakiin (306/2019) uusi 6 a § seuraavasti:

6 a §

Palveluautomaation käyttö neuvonnassa digitaalisessa palvelussa

Viranomaisen voi antaa hallinnon asiakkaalle neuvontaa käyttämällä digitaalisessa palvelussa palveluautomaatiota, joka perustuu reaaliaikaiseen viestien vaihtoon palvelun käyttäjän ja viranomaisen palveluautomaation välillä, jos:

- 1) neuvonnassa ei tuoteta viranomaisen ratkaisua;
- 2) viranomaisen on ennalta varmistanut palveluautomaatiossa tuotettavan neuvonnan tietosisällön asianmukaisuuden;
- 3) viranomaisen on ennalta varmistanut palveluautomaation käyttämän kielen ymmärrettävyyden;
- 4) käyttäjälle informoidaan jatkuvasti siitä, että hän vaihtaa viestejä palveluautomaation kanssa;
- 5) käyttäjälle tarjotaan palveluautomaatiota käytettäessä mahdollisuus ottaa yhteys viranomaisessa toimivaan luonnolliseen henkilöön asioinnin jatkamiseksi;
- 6) käyttäjälle tarjotaan mahdollisuus tallentaa digitaalisessa palvelussa tapahtunut viestien vaihto;
- 7) viranomaisen tallentaa viestien vaihdon tietojärjestelmäänsä siten, että yksittäinen viestien vaihto voidaan tarkastaa.

Viranomaisen on seurattava tallennettujen viestien vaihdon perusteella palveluautomaation avulla annetun neuvonnan laatua ja muuta sen asianmukaisuutta. Viranomaisen on nimettävä seurannasta vastaava henkilö, jonka tehtävänä on huolehtia laaduntarkkailun toteuttamisesta.

Palveluautomaation vaatimustenmukaisuuden varmistamiseen sovelletaan mitä julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 28 b §:ssä säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa käytössä ollut palveluautomaatio on saatettava tämän lain mukaiseksi kahdentoista kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta.

1.1 Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta

3 §. Lain soveltamisala. Lain 3 §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä säädettäisiin ehdotetun uuden 6 a luvun soveltamisalasta. Momenttiin lisättäisiin uusi virke, jonka mukaan lain 6 a lukua sovelletaan hallintolain 53 e §:ssä tarkoitettun asian automaattisen ratkaisun tuottavan toimintaprosessin kehittämiseen, käyttöönottoon ja ylläpitoon. Tiedonhallintalaissa tällaisesta automaattisen asian ratkaisun tuottavasta prosessista käytettäisiin sääntelykohteena nimitystä automatisoitu toimintaprosessi. Tiedonhallintalaissa on määritelty toimintaprosessi, jolla tarkoitetaan viranomaisen asiankäsitteily- tai palveluprosessia. Uuden 6 a luvun sääntely koskisi viranomaisia, mutta varsinainen sääntelykohde luvussa on automatisoidun toimintaprosessin kehittäminen, käyttöönotto ja ylläpito, jota viranomainen tekee. Uutta 6 a lukua ei sovellettaisi muuhun tiedonhallintaan tai toimintaprosesseihin kuin asian automaattisen ratkaisun sisältävään toimintaprosessiin. Soveltamisalassa viitattaisiin tältä osin hallintolain ehdotettuun uuteen 53 e §:ään, jossa olisi määritelty hallintoasiat, jotka voidaan ratkaista automaattisesti. Tiedonhallintalain 6 a luvun säännöksiä automatisoidusta toimintaprosessista sovellettaisiin siten samaan automaattiseen ratkaisutoimintaan, joka olisi mahdollistettu hallintolain 8 b luvussa. Soveltamisalan tulkinnassa merkityksellistä olisi se, että toimintaprosessi sisältää hallintolain 53 e §:ssä tarkoitettun automaattisen asian ratkaisun ja että päätöksentekomenettely täyttää 53 e ja 53 f §:ssä säädetyt edellytykset. Viranomaisella voi olla myös muita automatisoituja toimintaprosesseja, mutta niissä ei tehdä automatisoidusti asian ratkaisua, kun ratkaisun tarkistaa ja hyväksyy luonnollinen henkilö. Tällaisissa tilanteissa ei olisi kyse hallintolain 8 b luvussa tarkoitettusta asian automaattisesta ratkaisemisesta eikä tiedonhallintalain 6 a lukua ei sovellettaisi toimintaprosessiin. Tiedonhallintalain 6 a luku sisältäisi siten toimintaprosesseihin ja niiden käyttöönottoon kohdistuvia lisävaatimuksia silloin, kun toimintaprosessi kuuluu hallintolain 8 b luvun soveltamisalaan.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi ehdotettu uusi 6 a luku niihin säännöksiin, joita sovelletaan myös yksityisiin henkilöihin tai yhteisöihin taikka muihin kuin viranomaisena toimiviin julkisoikeudellisiin yhteisöihin siltä osin kuin ne hoitavat julkista hallintotehtävää. Koska hallintolain säännökset ja lain ehdotettu uusi 8 b luku koskevat myös muita kuin viranomaisena toimivia, jotka hoitavat julkista hallintotehtävää, on perusteltua ulottaa myös tiedonhallintalain automatisoitua toimintaprosessia koskeva sääntely näihin toimijoihin. Tämä on välttämätöntä myös muissa kuin viranomaisissa tapahtuvan automaattisen ratkaisemisen lainmukaisuuden ja hallinnon asiakkaan oikeusturvan varmistamiseksi sekä virkavastuun kohdentamiseksi. Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt hallinnon yleislakien soveltamista julkisia hallintotehtäviä hoidettaessa (esimerkiksi PeVL 46/2002 vp, s. 10). Edelleen perustuslakivaliokunnan kannanoton (PeVM 25/1994 vp) mukaan, jos perusoikeussäännösten vaikutukset ulottuvat muuhunkin julkiseen toimintaan kuin valtion nimissä tapahtuvaan, on viranomaistoimintaan rinnastettavan yksityisen oikeussubjektin toiminta katsottava perusoikeuksien kannalta julkiseksi toiminnaksi. Ehdotettavalla sääntelyllä on kiinteä perusoikeuksien turvaamiseen liittyvä sidoksensa.

Lisäksi 4 momenttiin ehdotetaan teknisiä korjauksia sen selventämiseksi, että sanamuodostaan huolimatta momentissa luetellut säännökset, jotka velvoittavat viranomaisia tai tiedonhallintayksikköjä, koskisivat myös julkista hallintotehtävää hoitavia yksityisiä taikka muuna kuin tiedonhallintayksikkönä tai viranomaisena toimivia julkisoikeudellisia yhteisöjä.

13 a §. Häiriötilanteista tiedottaminen ja varautuminen häiriötilanteisiin. Tiedonhallintalakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 13 a §, jossa säädettäisiin viranomaisen tiedottamisvelvollisuudesta tiedonhallinnan häiriötilanteissa sekä tiedonhallintayksikön varautumisvelvoitteista tietoaaineistojen käsittelyssä ja tietojärjestelmien hyödyntämisessä. Automatisoidut prosessit tukeutuvat pitkälti tietoaaineistojen käsittelyyn sekä tietojärjestelmien hyödyntämiseen, joskin viranomaisten toiminta muutoinkin on suuressa määrin riippuvaista näistä. Automatisoiduissa toimintaprosesseissa hyödynnettävät tietoaaineistot ja tietojärjestelmät eivät aina ole pelkästään viranomaisen omia, mistä syystä säännöksen soveltamista ei rajattaisi vain automatisoituja toimintaprosesseja käyttäviin viranomaisiin.

Pykälän 1 momentin mukaan viranomaisen olisi viipymättä tiedotettava sen tietoaaineistoja hyödyntäville, jos sen tiedonhallintaan kohdistuu häiriö, joka estää tai uhkaa estää viranomaisen tietoaaineistojen saatavuuden. Viranomaisen on tiedotettava häiriön tai sen uhkan arvioidusta kestosta sekä mahdollisuuksien mukaan korvaavista tavoista hyödyntää viranomaisen tietoaaineistoja. Myös häiriön tai uhkan päättymisestä olisi tiedotettava.

Tiedonhallintayksiköiden ja viranomaisten toiminta sekä varsinkin niiden automatisoidut toimintaprosessit ovat pitkälti riippuvaisia niiden omien sekä muiden viranomaisten tietojärjestelmien toiminnasta ja tiedon saatavuudesta. Monet muutkin yhteiskunnan sektorit sekä yksityiset henkilötkin tarvitsevat viranomaisen tietoaaineistoja päivittäisissä toiminnoissaan. Tästä syystä on tärkeää, että tiedot mahdollisista häiriöistä ja niiden kestosta sekä vaihtoehdoista tavoista hyödyntää tietoaaineistoja saavuttavat tietoaaineistoja hyödyntävät tahot.

Säännöksen vaatimus korostuu entisestään, kun sähköisestä asioinnista muodostuu ensisijainen tapa asioida ja kun sähköisen palvelut ovat ajasta riippumatta saatavilla ja ne ovat riippuvaisia viranomaisten tietoaaineistojen saatavuudesta.

Tapa, jolla käyttökatkoista ja palvelun saatavuudesta tiedotetaan, jää viranomaisen harkintaan. Tiedottaminen olisi mahdollista esimerkiksi viranomaisen yleisillä verkkosivuilla tai asiayhteyteen muuten olennaisesti liitetyvällä muulla verkkosivulla. Tiedottamisen tapaan vaikuttaisi myös se, kenelle tiedotetaan. Vakiintuneille yhteistyötahoille ja viranomaisen tietoaaineistoista keskeisesti riippuvaisille tiedottaminen voisi olla kohdenneumpaa kuin luonnollisille henkilöille suunnattu tiedottaminen.

Viranomaisen olisi myös tiedotettava mahdollisuuksien mukaan korvaavista tavoista hyödyntää viranomaisen tietoaaineistoja. Lisäksi tulisi kertoa häiriön arvioitu kesto – eli tieto siitä, koska arvioidaan tietoaaineistojen olevan saatavilla normaalisti.

Ehdotettuun 2 momenttiin sisältyisi informatiivinen viittaus digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetun lain (306/2019) 4 §:n 2 momenttiin, jossa säädetään digitaalisten palvelujen ja muiden sähköisten tiedonsiirtomenetelmien käyttökatkoista tiedottamisesta yleisölle. Mainitun lain kohdan mukaan viranomaisen on tiedotettava digitaalisten palvelujensa ja muiden tiedonsiirtomenetelmien käyttökatkoista sopivalla tavalla ennalta yleisölle. Viranomaisen on myös julkaistava käyttökatkon ajaksi ohjeet, miten jokainen saa asiansa hoidetuksi vaihtoehtoisella tavalla.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin varautumisesta häiriötilanteisiin. Tiedonhallintayksikön olisi varauduttava toiminnassaan siihen, että tietojärjestelmät vikaantuvat tai niiden toiminta muusta syystä estyy. Tiedonhallintayksikön tulee pyrkiä turvaamaan tietojärjestelmien mahdollisimman häiriötön toiminta kaikissa tilanteissa, minkä lisäksi niiden tulisi varautua turvaamaan tietojen käsittelyn ja sitä kautta toiminnan jatkuvuus myös tilanteissa, joissa tietojärjestelmää ei voida käyttää. Tämä edellyttää myös varautumista vaihtoehtoisten asiointimuotojen käyttöönottoon, mikäli automatisoitua toimintaprosessia ei voida hyödyntää viranomaisen oman tietojärjestelmän häiriön taikka prosessissa hyödynnettävien muiden viranomaisten tietovarantojen käytön häiriötilanteissa.

Pykälä sisältäisi osin vastaavaa sääntelyä kuin on jo valmiuslain 12 §:ssä. Varautumisvelvollisuudesta on säädetty myös toimialakohtaisessa erityislainsäädännössä. Säännöksessä veloitettaisiin tiedonhallintayksiköitä ja muita julkista hallintotehtävää hoitavia kiinnittämään varautumisessa erityistä huomiota myös varautumiseen tiedonhallinnassa. Valmiuslain ja muiden lakien perusteella poikkeusoloihin varautumisen lisäksi ehdotettu varautumisvelvollisuus koskisi myös normaaliolojen häiriötilanteita. Pykälää sovellettaisiin 3 §:n 4 momentin johdosta myös yksityisiin henkilöihin tai yhteisöihin taikka muihin kuin viranomaisena toimiviin julkisoikeudellisiin yhteisöihin siltä osin kuin ne hoitavat julkista hallintotehtävää.

Säännös velvoittaa tiedonhallintayksiköitä, joiden tehtävänä olisi huolehtia myös normaaliolojen varautumisen suunnittelusta. Käytännössä tiedonhallintayksikön olisi varautumisessa tehtävä tarkoituksenmukaista yhteistyötä sen yhteydessä toimivan viranomaisen sekä muiden viranomaisten kanssa.

Tiedonhallintayksikön olisi selvitettävä olennaiset tietoaaineistojen käsittelyn, tietojärjestelmien hyödyntämisen sekä niihin perustuvan toiminnan jatkuvuuteen kohdistuvat riskit. Riskejä ovat tietojärjestelmän vikaantumisen lisäksi esimerkiksi riippuvuudet muiden hallinnassa olevista tietoaaineistoista ja -järjestelmistä, häiriöt sähkönsyötössä tai viestintäverkkojen ja -palvelujen toiminnassa, sekä toimitusketjujen kriittisyys ja niiden varautumisen taso. Tietojärjestelmätoimittajien ja muiden sopimusosapuolien kanssa tehtävissä sopimuksissa olisi myös huomioitava viranomaisen toiminnan jatkuvuuteen liittyvät näkökohdat riskiarvion perusteella.

Tiedonhallintayksikön olisi riskiarvioinnin perusteella huolehdittava valmiussuunnitelmin, häiriötilanteissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun ja muilla toimenpiteillä, että sen tietoaaineistojen käsittely, tietojärjestelmien hyödyntäminen ja toiminta jatkuvat mahdollisimman häiriöttömästi normaaliolojen häiriötilanteissa sekä valmiuslaissa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Riskiarvioinnissa tulisi ottaa huomioon tietoaaineistojen ja tietojärjestelmien kriittisyys, tunnistettujen riskien kriittisyys ja todennäköisyys sekä jatkuvuuden turvaamisen mahdollisuudet ja eritasoisten jatkuvuutta turvaavien toimenpiteiden kustannukset.

Häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmistelut ja muut toimenpiteet voivat käsittää esimerkiksi teknisiä ja rakenteellisia etukäteisvalmisteluita sekä tilojen ja kriittisten resurssien varauksia. Esimerkiksi tarpeellisilla olosuhdehäilyyksillä ja seurannalla varmistetaan, että viranomainen saa tiedon

tietojärjestelmän häiriötilanteesta mahdollisimman varhain. Tarpeen mukaan olisi myös toteutettava esimerkiksi tehonsyötön varmistaminen sekä tietoliikenneyhteyksien reittivarmistukset. Etukäteisvalmisteluihin kuuluisivat myös osaamisen varmistaminen henkilöstön ohjeistamisella ja kouluttamisella sekä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan harjoittelulla ennalta. Jatkuvuuden hallinta edellyttää myös viranomaisen päätöksenteon sekä muun toiminnan jatkuvuuden turvaamista tarpeenmukaisilla ennalta suunnitelluilla sijaisuusjärjestelyillä.

Myös häiriötilanteiden viestinnän suunnittelu on osa varautumista. Viranomaisen olisi suunniteltava, miten se tiedottaa muille viranomaisille 1 momentissa tarkoitettulla tavalla myös häiriötilanteissa. Viestinnän suunnittelu kuuluu häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluihin ja siinä tulisi erityisesti kiinnittää huomiota niiden viranomaisten tiedottamiseen, joiden toiminta on riippuvaista viranomaisen tietojärjestelmän toiminnasta. Esimerkiksi automaattisen päätöksenteon tukeutuminen ulkosiin tietovarantoihin edellyttää varmuutta tietojen saantiin, sekä sovittuja menettelyjä, joilla häiriötilanteissa tietojärjestelmät pystyvät toimimaan, tai vähintäänkin ilmoittamaan häiriöstä. Yleisölle tiedottamisenkin osalta on ehdotetun 3 momentin perusteella etukäteen suunniteltava häiriötilanteiden sekä poikkeusolojen viestintä sekä digitaalisten palvelujen että muutoinkin tietoaineistojen saatavuuden osalta – suunnitelmassa on otettava huomioon myös tiedottaminen yleisölle tarjottavien palvelujen järjestelyistä.

Pykälän 4 momenttiin sisältyisi informatiivinen viittaus valmiuslakiin.

26 §. Asiarekisteriin rekisteröitävät tiedot. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi muutoksia, jotka ovat tarpeellisia automatisoidun toimintaprosessin ja muutenkin sähköisen asiankäsittelyn asianhallinnan järjestämiseksi siten, että jälkikäteen voidaan todentaa asianhallinnasta asiankäsittelyyn liittyvät keskeiset seikat.

Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin 4 kohta, jonka mukaan viranomaisen laatimasta asiakirjasta rekisteröitäisiin asiarekisteriin tiedot asiakirjan lähettämisaikajankohdasta, lähettämisen tarkoituksesta ja lähettämistavasta. Tiedot tulisi rekisteröidä asiarekisteriin, jos asiakirja lähetetään viranomaisesta jollekin ulkopuoliselle toimijalle, kuten asianosaiselle tai toiselle viranomaiselle. Automatisoidussa toimintaprosessissa on kerättävä kontrollitietoa muun muassa lähtevästä ja saapuvasta asiakirjaliikenteestä. Tästä syystä, jos viranomaisen laatima asiakirja lähetetään viranomaisesta jollekin taholle, tulisi asiarekisteriin rekisteröidä lähettämisaikajankohta sen todentamiseksi, milloin lähetys on tapahtunut. Lisäksi olisi rekisteröitävä tietoa lähettämisen tarkoituksesta, jolla tarkoitetaan tietoa siitä, onko asiakirja lähetetty esimerkiksi päätöksen tiedoksiantona, selvityspyyntönä, lausuntopyyntönä tai tiedoksi vastaanottajalle. Tiedonhallintayksikön tulisi määritellä tarkemmin ne tarkoitukset, joissa kussakin toimintaprosessissa asiakirjoja lähetetään. Asiarekisteriin tulisi myös tehdä merkintä lähettämistavasta, jolla tarkoitetaan tapaa, jolla asiakirja on lähetetty, kuten postitse, sähköpostilla tai muulla vastaavalla tavalla. Koska momenttiin lisätään uusi 4 kohta, edellä olevaa 3 kohtaa on muutettava niin, että kohtien väliin ei jää pistettä.

Pykälän 5 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momenttiin lisättäisiin uudet 4-5 kohdat. Lisäykset ovat tarpeellisia automatisoidun asiaratkaisuun liittyvien toimien todentamiseksi asiarekisteristä. Uuden 4 kohdan mukaan asiarekisteriin tulisi rekisteröidä tieto viranomaisen tekemän asiankäsittelyn päättävän ratkaisun ajankohdasta. Säännöksellä tarkoitetaan tyypillisesti hallintopäätöstä, mutta asian ratkaisu voisi olla myös rekisterimerkinnän tekeminen, lausunnon antaminen tai muu hallintoasiaan liittyvä viranomaisen ratkaisu, joka päättää viranomaisessa varsinaisen hallintoasian käsittelyn. Uuden 5 kohdan mukaan viranomaisen lähettämien asiakirjojen tiedoksiantotapa tulisi myös ilmetä asiarekisteristä. Viranomainen voi antaa asiakirjat tiedoksi postitse, sähköisesti tai yleistiedoksiantona. Tiedoksiantotavasta on säädetty muualla lainsäädännössä kuten hallintolaissa ja sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetussa laissa (13/2003). Tiedoksiantotavalla on merkitystä muun muassa määräaikoja laskettaessa. Esimerkiksi postitse ja sähköisesti tapahtuvan tiedonannon johdosta tapahtuva määräaikojen laskeminen tapahtuu eri perusteilla. Tiedoksiantotapaa koskeva merkintä tulisi tehdä tarvittaessa, jos asiakirja lähetetään hallintoasioissa tiedoksiantotarkoituksessa. Tiedoksiantotapaa koskeva merkintä olisi tarpeellinen automatisoidussa toimintaprosessissa, jotta asiarekisteristä voidaan todentaa, miten esimerkiksi hallintopäätös on annettu automaattisesti tiedoksi asianosaiselle. Koska momenttiin lisätään uudet 4-5 kohdat, 3 kohtaan tehdään tekninen muutos.

Tiedonhallintalakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 6 a luku. Ehdotettujen säännösten sijoittaminen omaan lukuunsa on perusteltua siksi, että luvun säännökset koskisivat ainoastaan automatisoitua toimintaprosessia – ne eivät koskisi muuta tiedonhallintaa.

28 a §. Automatisoidun toimintaprosessin kehittämisen olennainen dokumentaatio. Pykälässä säädettäisiin automatisoidun toimintaprosessin kehittämiseen liittyvästä olennaisesta dokumentaatiosta. Käytännössä viranomaisen olisi dokumentoitava, millaista oikeudellista harkintaa viranomaisen on tehnyt automatisoidun toimintaprosessin käyttöönottamiseksi. Varsinaiset dokumentoitavat vaatimukset perustuvat muualla lainsäädännössä säädettyihin säännöksiin ja niistä johtuviin velvollisuuksiin. Esimerkiksi asiankäsittelyssä noudatettava menettelystä ja kuulemisvelvollisuudesta sekä oikeudellisen harkinnan perusteista on säädetty erikseen yleislainsäädännössä sekä erityislainsäädännössä. Dokumentoinnin kohteena olisivat hyvän hallinnon ja oikeusturvan toteuttamisen kannalta keskeiset seikat sekä käsittelysäännöt, joista voitaisiin selvittää, millä säännöillä prosessi on suunniteltu toteutettavaksi ja minkälaisen etukäteisen oikeudellisen harkinnan lopputuloksena automatisoidun prosessin on suunniteltu toimivan. Hallintolaki sisältää puolestaan säännökset, joiden perusteella automatisoitua asian ratkaisemista voidaan käyttää hallintoasioissa, sekä keskeiset hallintoasian käsittelyä koskevat säännökset.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin viranomaiselle velvollisuus dokumentoida ne henkilöt, jotka ovat vastuussa automatisoitujen toimintaprosessien kehittämisen ja käytön tiedonhallinnasta säädettyjen velvollisuuksien toteuttamiseksi. Säännöksen tarkoituksena olisi velvoittaa viranomaisia yksilöimään ja dokumentoimaan automatisoidun päätöksenteon valmisteluun, päätöksentekoon ja laadunvalvontaan osallistuvat henkilöt, jolloin myös on selvää, keneen tässä luvussa säädetty velvollisuudet kohdistuvat. Säännös on tarpeellinen virkamiesten ja muiden tehtävävastuussa olevien henkilöiden oikeusturvan kannalta, koska virkavastuuta määriteltäessä ei voi jäädä epäselväksi, kenelle laissa säädetty velvollisuudet (virkavelvollisuudet) kuuluvat, ja keneltä edellytetään laissa säädetystä johtuvia virkatoimia. Koska tietojärjestelmien kehittämisessä erilaiset vastuut eivät tyypillisesti ole selkeitä, on tarpeen säätää erikseen laissa, että tehtävät ja niihin liittyvät vastuut dokumentoidaan riittävästi. Tällaiset vastuut voidaan dokumentoida osittain virallisiin työjärjestyksiin, johtosäätöihin tai hallintosäätöihin, mutta käytännössä vastuuta voi olla myös kirjattuna tiedonhallintalaissa säädetyyn tiedonhallintamalliin sekä erilaisiin hanke- ja projektisuunnitelmiin. Laissa ei siten säädettäisi, mihin asiakirjoihin nämä vastuut määritellään tai kuka ne määritteli, vaan tämä ratkaistaan viranomaisessa sisäisen tehtävä- ja toimivaltamääräysten mukaisesti. Näistä päättää siten viranomaisessa toimivaltainen toimielin, virkamies tai muu toimihenkilö. Tiedonhallintalain 4 §:n 2 momentin 1 kohdassa on säädetty siitä, että tiedonhallintayksikön johdon on huolehdittava siitä, että tiedonhallintayksikössä on määritelty tässä ja muussa laissa säädettyjen tiedonhallinnan toteuttamiseen liittyvien tehtävien vastuut. Siten jo olemassa oleva sääntely edellyttää, että tiedonhallinnan yleiset vastuut on pitänyt määritellä viranomaisorganisaatiossa, jonka perusteella voidaan antaa esimerkiksi työnjohdollisia määräyksiä vastuista ja tehtävistä tiedonhallinnan toteuttamiseksi käytännössä viranomaisessa.

Pykälän *2 momentin* ensimmäisessä virkkeessä säädettäisiin viranomaiselle velvollisuus varmistaa, että automatisoituun toimintaprosessiin liittyvät menettelytavat ja käsittelysäännöt sekä niitä koskeva etukäteinen harkinta on dokumentoitu selkeästi ja kattavasti. Viranomaiselle muodostuisi siten velvollisuus varmistaa automatisoitujen toimintaprosessien kehittämisen dokumentoinnin selkeys ja kattavuus, jolloin muodostettavasta dokumentaatiosta tulisi ilmetä, miten automatisoidun toimintaprosessin on määritelty toimivan tuotantokäytössä ja minkälaiseen etukäteiseen harkintaan automatisoidut toimintaprosessit pohjautuvat. Lisäksi viranomaisen tulisi varmistaa, että dokumentaatio on ajantasaista ja siten vastaa toimintaprosessin toimintaa. Ajantasaisuudesta huolehtiminen olisi merkityksellistä muun muassa siitä syystä, että dokumentaatiosta pitää pystyä todentamaan tietyllä ajan hetkellä voimassa olevat käsittelysäännöt, johon automatisoidussa toimintaprosessissa tapahtuva asioiden ratkaisu perustuu.

Säännöksen perusteella viranomaiselle ei säädettäisi suoraa dokumentointivelvollisuutta, koska toimintaprosessin dokumentointi voi olla osittain valmiina hankittavan tietojärjestelmän dokumentaatiota, jolloin vain osa dokumentaatiosta olisi varsinaisesti viranomaisen tuottamaa. Viranomaiselle kohdistettu vastuu on sen varmistaminen, että dokumentaatio täyttää laissa säädetty vaatimukset. Viranomaisella olisi kuitenkin säännöksen nojalla velvollisuus tuottaa dokumentaatiota siltä osin kuin sitä ei ole saatavissa esimerkiksi tietojärjestelmän valmiista dokumentaatiosta. Oikeudelliseen etukäteisen tehtävään harkintaan liittyvä dokumentointi liittyy keskeisesti julkisen vallan käyttöön eikä viranomaisen voi tällaisia tehtäviä antaa yksityiselle ilman nimenomaista lakitasoista säännöstä perustuslain 124 §:ssä säädetty rajoitukset huomioiden. Tässä laissa ei ehdoteta yleisesti säädettäväksi, että viranomaisen voisi siirtää yksityiselle tehtävän määrittelyä oikeudellisesti merkityksellisiä käsittelysääntöjä automatisoituun toimintaprosessiin. Selvä on, että tällainen esimerkiksi oikeudellista harkintaa sisältävä määrittely ja dokumentointi on tehtävä viranomaisessa, kuten myös menettelyyn liittyvien keskeisten käsittelysääntöjen määrittely. Sen sijaan teknisuonteista määrittelyä ja siihen liittyvää dokumentointia yksityiset tekevät kehittäessään tuotteitaan eivätkä tässä laissa säädetty velvollisuudet kohdistu suoraan

yksityisiin toimijoihin niiden tietojärjestelmien ja ohjelmistojen kehittämistyössä. Kuitenkin viranomaisen tulee varmistaa tällaisenkin dokumentaation lainmukaisuus sekä tarkastaa ja hyväksyä 3 momentissa säädettyllä tavalla tällainen dokumentaatio, jos se sisältää tässä tai muussa laissa säädettyjä dokumentoitavia tietoja toimintaprosessista.

. Viranomainen määrittelee tietojärjestelmän keskeiset asiankäsittelyyn vaikuttavat käsittelysäännöt ja vastaa siitä, että automatisoitu toimintaprosessi täyttää laissa säädetyt edellytykset ja menettelyvaatimukset. Momentin ensimmäisessä virkkeessä menettelytavoilla tarkoitetaan niitä dokumentoituja kuvauksia, joista ilmenee, miten asia käsitellään automatisoidusti viranomaisen tietojärjestelmissä. Käsittelysäännöillä puolestaan tarkoitettaisiin kuvausta, josta ilmenee, mitä muuttujia toimintaprosessiin liittyy, miten nämä muuttujat vaikuttavat toimintaprosessin etenemiseen, millä perusteilla asian käsittelyssä mahdolliset välitoimet tehdään, missä vaiheessa toimintaprosessiin osallistuu luonnollinen henkilö ja miten asian ratkaisu muodostetaan toimintaprosessissa. Käsittelysääntöihin kuuluisivat myös valintasäännöt, joiden perusteella asia voitaisiin käsitellä automatisoidusti. Puolestaan käänteisesti ne asiat, joita toimintaprosessissa ei voida käsitellä automatisoidusti, sisältyisivät dokumentaation käsittelysääntöjen kokonaiskuvaukseen. Hallintolaisissa ehdotetun perusteella automatisoidussa toimintaprosessissa voisi olla myös käsittelyvaiheita, joissa luonnollinen henkilö käsittelee asiaa, jonka jälkeen toimintaprosessi etenee automaattisesti tehtävään asian ratkaisemiseen. Luonnollisen henkilön osallistumiseen toimintaprosessissa asiankäsittelyyn voivat vaikuttaa myös valintasäännöt, joita voitaisiin käyttää viranomaisen ennalta laatiman riskiperusteisen arvion perusteella taikka jos asiankäsittelyyn liittyvät muut syyt, kuten harkintaa vaativat käsittelyvaiheet, edellyttävät luonnollisen henkilön myötävaikutusta asiankäsittelyn etenemiseen.

Pykälän 1 momentin toisessa virkkeessä olisi säädetty dokumentoinnin sisällön minimivaatimuksista. Momentin 1 kohdan mukaan viranomaisen olisi dokumentoitava toimintaprosessin kaikki vaiheet, joilla on vaikutusta asian ratkaisuun. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa, että viranomaisen toimintaprosessin keskeinen sisältö on kehittämissä vaiheissa kuvattava riittävästi siten, että siitä saa käsityksen, millaisella työkuullulla automatisoitu ratkaisu on suunniteltu muodostuvaksi ja mihin sääntelyyn käsittelyvaiheet perustuvat.

Momentin 2 kohdassa säädettäisiin kuhunkin käsittelyvaiheeseen sisältyvien käsittelysääntöjen dokumentoituvuudesta. Jotta asia voidaan käsitellä ja ratkaista viranomaisessa automaattisesti, on viranomaisen määriteltävä, millä käsittelysäännöillä asia käsitellään automaattisesti toimintaprosessissa sekä minkälaisia vaihtoehtoja ja muuttujia kuhunkin käsittelyvaiheeseen voi suunnitellusti sisältyä. Jos automaattiseen asian ratkaisemiseen liittyy asianosaiseen liittyviä valikointiin johtavia syitä, tulisi tällaiset valintasäännöt kuvata osana käsittelysääntöjä ja lisäksi dokumentoida perusteet tällaiselle valikoinnille.

Momentin 3 kohdassa säädettäisiin vielä erikseen siitä, että dokumentaatiossa tulisi erikseen esittää perusteet sille, miten viranomainen on varmistanut käytettävien käsittelysääntöjen syrjimättömyyden tilanteissa, joissa automaattisesti käsiteltävät asiat valikoituvat asianosaiseen liittyvien syiden vuoksi. Syrjimättömyyden arviointiin vaikuttavat hallintolain 6 §:ssä säädetty hallinnon oikeusperiaatteet, perustuslain 6 § sekä yhdenvertaisuuslainsäädännöstä johtuva syrjintäkielto. Automatisoituun toimintaprosessiin valikointi ei saisi käytännössä muualla säädetyn perusteella kohdistua yksin johonkin asianosaisen syrjintäperusteisiin, kuten ikään, sukupuoleen, rotuun tai etniseen alkuperään, mutta valikointiin voisi vaikuttaa kuitenkin yhtenä perusteena hyväksyttävissä tilanteissa esimerkiksi asianosaisen ikä. Tämä olisi merkityksellistä erityisesti tilanteissa, joissa toimintaprosesseissa käsiteltäisiin alaikäisten asioita, jolloin viranomaisella saattaa olla hyväksyttävänä valikointiperusteena automaattisen asiankäsittelyn sijaan manuaalikäsitellyt alaikäisen oikeuksien turvaamisen tai varmistamisen vuoksi. Niin ikään erilaisten etuuksien myöntämisen yhteydessä valikointiin tai muihin käsittelysääntöihin voi vaikuttaa henkilön ikä. Käsittelysäännöt määriteltäisiin tai ne määräytyisivät muun lainsäädännön ja niihin liittyvän tulkinnan perusteella, joka tehdään viranomaisessa etukäteen siinä vaiheessa, kun viranomainen suunnittelee automatisoidun toimintaprosessin käyttöönottoa tai muutoksia käytössä olevaan automatisoituun toimintaprosessiin. Ehdotettu säännös tarkoittaisi näiden perusteiden dokumentointia osaksi toimintaprosessin dokumentaatiota. Syrjimättömyyden varmistaminen olisi kuitenkin kehittämistyöhön kohdistuva olennainen vaatimus, jota voidaan pitää perusoikeuksien kannalta merkityksellisenä dokumentoinnin kohteena, jolla voidaan myös varmistaa se, että viranomainen tekee kehittämissä vaiheissa tosiasiallisesti harkintaa, millä asianosaiseen liittyvillä syillä toimintaprosesseissa voidaan tehdä valikointia.

Momentin 4 kohdan perusteella viranomaisen automaattisen toimintaprosessin dokumentaatiosta tulisi ilmetä perusteet sille, miten perustuslain 21 §:ssä säädetty asianosaisen oikeus tulla kuulluksi toteutetaan tai millä perusteella viranomainen katsoo, ettei kuulemista ole tarve lailliseen perusteeseen vetoamalla toteuttaa. Säännöksen tarkoituksena on edellyttää viranomaisen tekemän tietoisin arvioinnin siitä, että asianosaisen oikeus tulla kuulluksi tosiasiallisesti toteutuu. Dokumentoinnista tulisi ilmetä kuulemisen toteuttamisen järjestelyt, kuten se, miten kuuleminen toteutetaan osana automatisoitua prosessia, se, miten kuulemisessa asianosaiselta

saadut tiedot käsitellään, sekä se, miten vastine otetaan huomioon automatisoidussa käsittelyssä, vai ohjautuuko vastineen perusteella asia luonnollisen henkilön käsiteltäväksi viranomaisessa. Hallintolaissa ja muualla lainsäädännössä on säädetty perusteista, jolloin asianosaisen kuulemisesta voidaan poiketa. Jos muualla lainsäädännössä säädetyt edellytykset täyttyvät, tulisi dokumentaatiosta ilmetä poikkeamisen perustuva säännös sekä viranomaisen perustelut sille, että se voi järjestelmällisesti poiketa määriteltyjen käsittelysääntöjen perusteella kuulemisvelvollisuudestaan. Käytännössä, jos viranomainen ei voi toteuttaa asianosaisen kuulemista automatisoidusti, on tällainen käsittelyvaihe toteutettava viranomaisessa luonnollisen henkilön myötävaikutuksella. Tämä ei olisi kuitenkaan sinänsä este sille, että viranomainen voi tehdä kuulemisessa ilmenneet seikkojen jälkeen asiassa automaattisen asiankäsittelyn päättävän ratkaisun. Kuulemisessa ilmenneet seikat on joka tapauksessa huomioitava asianmukaisesti ennen asian automaattista ratkaisemista. Yleinen menettelysääntely sekä hyvän hallinnon turvaaminen koskee viranomaista myös asian automaattisessa ratkaisemisessa.

Momentin 5 kohdassa säädettäisiin asian ratkaisemiseen liittyvän tietopohjan perusteiden dokumentoinnista. Voimassa olevan tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin nojalla tiedonhallintayksikön on tehtävä tiedonhallinnan muutosvaikutusarviointi tiedonhallintamalliin olennaisesti vaikuttavista tietojärjestelmien käyttöönotoista. Tässä yhteydessä tiedonhallintayksikön on arvioitava käsiteltäviä tietoja ja niihin liittyviä muutoksia. Tiedonhallintalain 20 §:ssä on säädetty tietoaineistojen keräämisestä viranomaisen tehtäviä varten. Lainkohta käytännössä ohjaa viranomaisten tietojen keräämistä asiankäsittelyä varten. Ehdotettu 5 kohdan säännös täydentäisi tiedonhallintalaissa jo aiemmin säädettyä siten, että tietojen käsittelyyn ja hallintaan liittyvät suunnitelmat ja toteutus dokumentoidaan sekä samalla varmistetaan, että asiankäsittelyn asianmukaisuus varmistetaan käytössä automaattisia menettelyitä asian ratkaisemiseksi. Dokumentaatiosta pitäisi ilmetä tietolähteet, joilla tarkoitetaan viranomaisia ja muita toimijoita, joilta asiaa käsittelevä viranomainen saa tietoja automatisoituun toimintaprosessiinsa. Lisäksi tulisi ilmetä hankittavat tiedot kustakin tietolähteestä. Tietojen hankintaan liittyvät menettelyt tarkoittavat tiedonsaantiin oikeuttavan sääntelyn dokumentointia sekä tietojensaannin toteuttamista, jollainen automatisoiduissa toimintaprosesseissa voi olla lähinnä tietojensaantitapana tietojensaanti teknisen rajapinnan avulla toiselta viranomaiselta. Jos teknisillä rajapinnoilla on tarvetta saada tietoja muilta kuin viranomaisilta, on tästä säädettävä erikseen laissa. Tiedonhallintalain teknisten rajapintojen käyttöä koskevat säännökset liittyvät tiedonsaantiin viranomaiselta, jolloin tietojen luovuttajana sääntelyn perusteella toimii viranomainen tai siihen rinnastuva muu toimija, kuten julkista hallintotehtävää hoitava yksityinen.

Momentin 6 kohdassa säädettäisiin velvollisuudesta dokumentoida kehittämissivaiheessa, miten asian ratkaisemisessa tarvittavien tietojen laatu on varmistettu. Asianosaisen oikeusturvan kannalta on erityisesti merkitystä sillä, että hänen asiansa käsitellään viranomaisessa sellaisten tietojen perusteella, jotka ovat ajantasaisia ja virheettömiä. Säännöksen tarkoituksena olisi varmistaa, että viranomainen tosiasiallisesti suunnittelee automatisoidun asian selvittämisen siten, että asianmukaiselle selvittämismenettelylle säädetyt vaatimukset täyttyvät myös täysin automatisoiduissa toimintaprosesseissa. Tiedonhallintalain 15 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on varmistettava tarpeellisin tietoturvaluustoimenpitein, että sen tietoaineistojen alkuperäisyys, ajantasaisuus ja virheettömyys on varmistettu. Tietosuoja-sääntelyssä puolestaan edellytetään rekisterinpitäjän huolehtivan siitä, että käsiteltävät henkilötiedot ovat täsmällisiä, jolla tarkoitetaan muun muassa tietojen virheettömyyden ja ajantasaisuuden varmistamista. Lisäksi lakiehdotus sisältäisi uuden 28 h §:n, jossa säädettäisiin viranomaiselle velvollisuus varmistaa ratkaisemisessa hyödynnettävien tietojen ajantasaisuus ja virheettömyys. Hallintolain Ehdotetun 6 kohdan sisältö määrittäisi muun muassa edellä mainittujen säännösten perusteella.

Momentin 7 kohdassa säädettäisiin velvollisuudesta dokumentoida ne käsittelysäännöt, joilla päätöksen perustelut esitetään asianosaiselle viranomaisen ratkaisua osoittavassa asiakirjassa, kuten hallintopäätöksessä. Viranomaisen olisi suunniteltava ennalta, miten automaattisessa toimintaprosessissa muodostuvan ratkaisun perustelut esitetään hyvää hallintoa noudattaen asianosaiselle ymmärrettävästi ja selkeästi ja siten, että asianosaiselle muodostuu käsitys siitä, mihin viranomaisen ratkaisu perustuu. Se, missä tilanteessa ja miten viranomaisen ratkaisun perusteet esitetään ja milloin niistä voidaan poiketa, ratkaistaan muun sääntelyn perusteella. Viranomaisen olisi kuitenkin dokumentoitava myös ne lain perusteet, joilla se katsoo, ettei automatisoidussa asian ratkaisua osoittavassa asiakirjassa tarvitse esittää perusteluja. Kohdan tarkoituksena olisi varmistaa se, että viranomainen suunnittelee automatisoinnin siten, että perusteluvollisuuden toteuttaminen on suunniteltu perustuslain 21 §:ssä ja muualla laissa, erityisesti hallintolaissa, säädetty huomioiden. Automaattisestikin muodostettujen perustelujen on täytettävä perusteluille muualla lainsäädännössä asetetut vaatimukset ja perusteluiden on oltava asianmukaisia, ymmärrettäviä, liikeyttävä kunkin asian ratkaisun muuttujiin ja täytettävä oikeusturvan toteutumiseksi säädetty vaatimukset.

Momentin 8 kohdassa säädettäisiin velvollisuudesta dokumentoida, miten toimintaprosessiin kohdistuva laadunvalvonta on mahdollista toteuttaa tietojärjestelmään. Säännös täydentäisi 28 c §:ssä säädettyä velvollisuutta laadunvalvonnan toteuttamisesta automatisoidun toimintaprosessin tuotantokäytössä. Ehdotetun säännöksen

tarkoituksena on korostaa viranomaisen velvollisuutta suunnitella jo ennalta, miten laadunvalvonta voidaan teknisesti toteuttaa automatisoidun toimintaprosessin sisältäviin tietojärjestelmiin.

Momentin 9 kohdassa säädettäisiin tietoturvaluustoimenpiteiden dokumentointiin liittyvästä vaatimuksesta. Tietoturvaluustoimenpiteiden dokumentointivaatimus sisältyy voimassa olevaan tiedonhallintalain 5 §:n 2 momentissa säädettyyn tiedonhallintamalliin. Ehdotetun lisäsääntelyn tarkoituksena on korostaa tietoturvaluustoimenpiteiden merkitystä automatisoitujen toimintaprosessein toteuttamisessa.

Lakiehdotuksen 28 a §:n 2 momentissa säädettäisiin dokumentointiin liittyvistä tiedonhallinnallisista vaatimuksista. Momentin ensimmäisen virkkeen mukaan viranomaisen olisi merkittävä dokumentaation lopputuloksena muodostuneisiin asiakirjoihin versionumero, hyväksymispäivämäärä ja hyväksyjä. Virkkeessä säädettäisiin myös hyväksyjän velvollisuudesta tarkastaa asiakirjojen vaatimuksenmukaisuus suhteessa tiedonhallintalaissa tai muussa laissa säädettyihin vaatimuksiin. Dokumentointivaatimuksen täyttämiseksi viranomaisille muodostuu useita erilaisia asiakirjoja, joiden sisällön vaatimuksenmukaisuuden tarkastamiseen tarvitaan erilaista asiantuntemusta. Tästä syystä asiakirjan hyväksyjällä on oltava paitsi viranomaisessa sellainen asema, että hän voi viranomaisen puolesta hyväksyä asiakirjan sisällön, mutta myös ymmärrys asiakirjan asiallisesta sisällöstä, jotta ehdotettu velvollisuus tarkastamisesta voi käytännössä toteutua. Erilaisen asiantuntemuksen vuoksi asiakirjan hyväksyy se toimija viranomaisessa, jolla on tosiasiasa mahdollisuus toteuttaa laissa säädetty velvollisuus ja suorittaa virkatoimi asianmukaisesti. Toisaalta laissa ei säädettäisi siitä, että hyväksyjän pitäisi olla yksittäinen henkilö, vaan hyväksyjänä voisi olla myös toimitilin. Asiakirjojen tarkastamisessa ja hyväksymisessä on käytännössä huomioitava muissa laeissa säädetyt menettelysäännökset, jotka olisi huomioitava automatisoidussa toimintaprosessissa ja jotka olisi myös dokumentoitava. Hyväksyttyä asiakirjaa ei voisi muuttaa, vaan tarvittaessa viranomaisen olisi laadittava uusi versio asiakirjasta ja hyväksyttävä se. Aiemmat versiot ja ajantasaisin asiakirjaversio olisi säilytettävä vähintään viisi vuotta siitä, kun automatisoitu toimintaprosessi on poistettu käytöstä. Säilytysvelvollisuudella on tarkoitus varmistaa, että tehdyt kehittämistoimet voidaan tarvittaessa todentaa riittävän kauan mahdollisia virkavastuukysymyksiä koskevista selvittelyissä. Säilytysaikasäännös olisi minimisäilytysaika koskeva vaatimus. Asiakirjoja voitaisiin säilyttää mainittua pidempi aika, jos siihen on jokin syy. Asiakirjan hyväksyjä vastaa hyväksymiseen liittyvistä virkatoimista. Asiakirjojen hyväksyjänä ei voida käyttää viranomaisen ulkopuolista toimijaa, vaan sellaista, johon ulottuu virkavastuusääntely joko tässä tai muussa laissa säädetyin perusteella.

28 b §. *Vaatimustenmukaisuuden ja asiakirjojen ymmärrettävyyden varmistaminen testaamalla.* Pykälässä säädettäisiin automatisoitujen toimintaprosessien käyttöönottoon vaatimustenmukaisuuden varmistamisen perusteista, jotka ovat välttämättömiä sen varmistamiseksi, että prosessit toimivat ennalta määritellyllä tavalla ja että toimintaprosessia ei oteta käyttöön keskeneräisenä. Sääntely olisi osa automatisoituun toimintaprosessiin liittyvien, virkatoimiin kuuluvien velvollisuuksien yksilöintiä sekä prosessin toiminnan ennakkollista kontrollointia, jolla pyritään varmistamaan asianosaisen oikeusturvan toteutuminen hallintoasioita käsiteltäessä. Automaattisessa tietojenkäsittelyssä vaatimustenmukaisuus varmistetaan testaamalla. Tietojärjestelmien keskeneräisyys on ollut useissa laillisuusvalvojen käsittelemissä tapauksissa syynä sille, että asianmukainen asiankäsittely on vaarantunut, muun muassa AOA 1137/4/04, AOA 645/4/04, EOA 2071/4/05 ja EOA 33/2/06.

Pykälässä tarkoitettu vaatimustenmukaisuuden varmistaminen testaamalla tarkoittaa testausta, joka tehdään automatisoidun toimintaprosessin hyväksymiseksi käyttöönottoa varten tai tilanteissa, joissa toimintaprosessia on muutettu. Tyypillisesti tätä testausvaihetta kutsutaan hyväksymistestaukseksi. Pykälässä säädettäväksi ehdotettavia säännöksiä ei siten sovellettaisi muuhun testaamiseen, jota tehdään tietojärjestelmäkehittämisen eri vaiheissa. Käytännössä viranomaisen ei voi edellyttää osallistuvan erilaisten valmisohjelmistojen testaamiseen, joka on tehty ennen kuin viranomainen on sen hankkinut, eikä myöskään hankinnan jälkeen teknisluonteiseen testaamiseen. Kuitenkin viranomaisen olisi käytännössä asetettava vaatimuksia testauksen suunnitelmalliselle tekemiselle ja dokumentoinnille silloin, kun viranomainen tekee julkisia hankintoja, joissa hankintakohteena on automatisoidun toimintaprosessin sisältävä tai toteuttava tietojärjestelmä. Tällainen testauksen kokonaisuuden varmistaminen on niitä hankintoihin liittyviä toimia, joita viranomainen on velvollinen tekemään muutenkin kaikkien tietojärjestelmiensä osalta riippumatta siitä, käsitelläänkö niissä asioita automatisoiduissa toimintaprosesseissa. Ehdotus koskee kuitenkin vain automatisoidun toimintaprosessin vaatimustenmukaisuuden varmistamista. Yleisistä tietojärjestelmien käyttöön liittyvistä vaatimuksista on säädetty tiedonhallintalain ohella myös muualla lainsäädännössä.

Pykälän 1 momentin perusteella viranomaisen olisi huolehdittava, että hyväksymistestaus on tehty suunnitelmallisesti siten, että testauksella voidaan varmistaa toimintaprosessin toimivan sille määriteltyjen vaatimusten mukaisesti. Pykälän 1 momentin ensimmäisessä virkkeessä velvoitettaisiin viranomainen varmistamaan ennen toimintaprosessin käyttöönottoa tai kun toimintaprosessin käsittelysääntöjä on muutettu se, että automatisoidun toimintaprosessin menettelytavat ja käsittelysäännöt täyttävät niille asetetut vaatimukset ja että automaat-

tisesti tuotettavat asianosaiselle annettavat asiakirjat ovat ymmärrettäviä. Varmistaminen tulisi tehdä testamalla. Menettelytavat ja käsittelysäännöt olisivat määritelmältään samoja kuin ne, joihin viitataan edellä dokumentaatiota koskevan 28 a §:n 2 momentissa. Toimintaprosessiin kohdistuvat vaatimukset onkin esitetty kehittämistä koskevassa dokumentaatioissa, mutta ne ilmenevät myös asiakirjoista, jotka koskevat tietojärjestelmän hankintaa sekä muita automatisoituun prosessiin liittyviä teknisiä eritelmiä ja kuvauksia (eli vaatimusmäärittelyjä). Käytännössä suurin osa viranomaisten tietojärjestelmien vaatimuksista on laissa säädettyjä vaatimuksia, jotka on muutettu rakenteiseen muotoon ja sovitettu viranomaisen toimintaympäristöön, joten vaatimusten asettamisessa on väistämättä käytetty myös lainsäädäntöön liittyvää tulkintaa. Näin on erityisesti sellaisen lainsäädännön osalta, jossa sääntelyn sisältö jää yleiselle tasolle. Näiden vaatimusten täyttyminen automatisoidussa prosessissa on varmistettava testaukselle, mutta tulkinta ja sovittaminen viranomaisen toimintaan perustuu 28 a §:ssä tarkoitettuihin asiakirjoihin. Näiden asiakirjojen sekä muiden teknisten määrittelyjen pohjalta viranomaisen tulee suunnitella testauksen suorittaminen valitsemalla asianmukaiset testausmenetelmät sekä muodostamalla asianmukainen testiaineisto vaatimustenmukaisuuden todentamiseksi. Testaamista koskevat vaatimukset kohdentuisivat nimenomaisesti ennen käyttöönottoa tehtävään testaamiseen sekä kun tuotantokäytössä olevaan automatisoituun toimintaprosessiin sisältyviä käsittelysääntöjä on muutettu, jolloin testaamista koskeva vaatimus kohdentuu käsittelysääntöjen muutosten vaatimustenmukaisuuden varmistamiseen. Siten testaamista koskevat vaatimukset eivät koskisi muuta testaamista.

Momentin toisessa virkkeessä korostettaisiin testauksen suunnitelmallisuutta ja sitä, että testauksessa on käytettävä asianmukaisia testausmenetelmiä ja testiaineistoja. Säännös jättää kuitenkin viranomaisen arvioitavaksi sen, mitkä testausmenetelmät ja millaiset testiaineistot ovat missäkin tapauksessa asianmukaisia, koska lähestymistapoja testaamiseen on useita ja myös uusia kehitetään jatkuvasti. Testausmenetelmien tulisi olla kuitenkin sellaisia, joilla voidaan varmistaa vaatimustenmukaisuus ja testiaineistojen kattavia, jotta kaikkien vaatimusten toteutuminen voidaan varmistaa aineiston ja testauksen perusteella.

Testauksen tavoitteena on saada kohtuullinen varmuus siitä, että automatisoitu toimintaprosessi toimii ennalta määriteltyjen vaatimusten mukaisesti ja että toimintaprosessi toimii lainmukaisesti ja asiankäsittelyn asianmukaisuusvaatimuksen täyttäen. Testauksen kohteena olisi menettelytapojen ja käsittelysääntöjen lisäksi asianosaiselle tuotettavien asiakirjojen, kuten selvityspyyntöjen, kuulemispyyntöjen ja päätösten ymmärrettävyys, jolloin testauksen keskiössä on varmistaa, että automaattisesti muodostetut asiakirjat ovat niin selkeitä, että asianosaisen oikeusturva ei vaarannu epäselvien automaattisesti tuotettujen asiakirjojen vuoksi. Hallintolain 9 §:ssä on säädetty viranomaistoiminnassa noudatettavasta hyvän kielenkäytön vaatimuksesta. Tämän nojalla viranomaisen on käytettävä tuottamissaan asiakirjoissa selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Lisäksi on huomioitava kielilainsäädännöstä johtuvat vaatimukset asiakirjoissa käytettävästä kielestä. Digitaalisissa palveluissa noudatettavista saavutettavuusvaatimuksista, joihin kuuluu myös ymmärrettävyysvaatimus, on säädetty digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetussa laissa (306/2019). Nämä ovat itsestään selviä testauskohteita, jotka johtuvat muualla lainsäädännössä säädetystä velvollisuuksista, joten ehdotettavaan lakiin ei esitetä säädettyä viittaussäännöksiä siitä, mitkä asiat olisi erityisesti huomioitava ymmärrettävyyttä arvioitaessa. Tietojärjestelmien tuottamien asiakirjojen kieltä koskevista vaatimuksista on annettu esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu EOA 2523/4/08, jossa oli kyse ruotsinkieliselle asianosaiselle annetusta osittain suomenkielisestä rikesakkomääräyksestä. Syyksi tälle poliisi kertoi keskeneräiseen tietojärjestelmään. Ehdotettavalla säännöksellä edistettäisiin kielellisten oikeuksien ja hyvän hallinnon vaatimusten toteuttamista.

Pykälän 1 momentin kolmannessa virkkeessä säädetäisiin testaukseen liittyvästä erityisestä dokumentointivaatimuksesta, jonka mukaan testitulokset sekä havaittujen virheiden ja puutteiden korjaavat toimet olisi dokumentoitava. Säännöksen tarkoituksena olisi velvoittaa testauksen suorittavat ja testauksen perusteella korjaavia toimia tekevät henkilöt dokumentoimaan testitulokset, niiden perusteella havaitut virhetoiminnallisuudet sekä tiedot toimenpiteistä, joilla havaitut virheet on korjattu. Dokumentaation tulisi olla riittävän täsmällistä ja selkeää, jotta jälkikäteen voidaan todentaa testaus suoritetuksi asianmukaisesti. Ehdotettava säännös palvelee automatisoidun toimintaprosessin käyttöönoton asianmukaisuuden varmistamista.

Pykälän 2 momentissa säädetäisiin vaatimustenmukaisuuden varmistamista koskevasta velvollisuudesta nimetä vastuuhenkilö, jonka tehtävänä on varmistaa, että testaaminen on toteutettu 1 momentin mukaisesti ja että testaus dokumentoidaan asianmukaisesti. Vastuuhenkilöllä on työnjohdollinen vastuu automatisoidun toimintaprosessin ja automaattisesti tuotettavien asiakirjojen vaatimustenmukaisuuden varmistamisesta testauksessa. Vastuuhenkilö ei välttämättä osallistuisi varsinaiseen testaamiseen, vaan hän toimisi testauksen laadun ja asianmukaisen toteuttamisen valvojana. Vastuuhenkilön vastuu kohdistuu nimenomaisesti pykälässä tarkoitettuun hyväksymistestausvaiheeseen, joten vastuuhenkilön lakisäätöisenä tehtävänä ei ole valvoa kaikkea testaamista, joka liittyy automatisoidun toimintaprosessin toiminnalliseen ja tekniseen testaamiseen. Vastuuhenkilölle voisi kuulua myös muiden testausvaiheiden valvontaan liittyviä tehtäviä, jos viranomainen tällaisia tehtäviä antaa hänelle. Ne eivät kuitenkaan liittyisi tässä laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseen tai testauksen valvontaan.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin testaamista suorittavan henkilön velvollisuuksista. Testausta suorittavan henkilön tulisi käyttää viranomaisen testaussuunnitelmassa määrittelemää testausmenetelmää sekä suorittaa testaus testaussuunnitelmassa määritellyllä testiaineistolla. Testaajan olisi siis suoritettava testaus toimintaprosessista vastaavan viranomaisen päättämällä tavalla niin, että 1 momentin vaatimukset voidaan täyttää. Testaamisella on keskeinen rooli toimintaprosessin automatisoinnin vaatimustenmukaisuuden varmistamisessa, ja puutteellinen testaus voi johtaa muun muassa hallinnon asiakkaan oikeusturvan vaarantumiseen, viranomaisen valvontaintressin vaarantumiseen, tai viranomaisen toimintakyvyn ja palvelutason heikkenemiseen. Siltä osin kuin testaus tehdään automaattisesti, olisi testausautomaatio yksi testausmenetelmä muiden joukossa ja velvoite kohdistuisi henkilöön, joka toteuttaa automaattisen testauksen. Säännöksessä edellytettäisiin lisäksi, että testaamista suorittavan henkilön olisi dokumentoitava testitulokset huolellisesti. Momentin tarkoituksena on kohdentaa testausta suorittavaan henkilöön sellaisia yksilöityjä velvollisuuksia, jotka muodostavat testaamisessa virkatoimia, joiden noudattamista voidaan jälkikäteen arvioida. Laissa olisi erikseen säädetty siitä, että testausta suorittavaan henkilöön sovellettaisiin rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä riippumatta palvelussuhteesta tai toimeksiantosuhteesta.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että viranomaisen olisi todettava toimintaprosessin menettelytapojen ja käsittelysääntöjen vaatimustenmukaisuus sekä asiakirjojen ymmärrettävyys testitulosten perusteella. Viranomaiselle kohdistettaisiin testauksen päätyttyä velvoite perehtyä testituloksiin ja niiden perusteella todeta kirjallisesti, että automatisoitu toimintaprosessi täyttää sille asetetut vaatimukset ja toimii ennalta laadittujen määrittelyjen mukaisesti. Pelkkä testauksen toteuttaminen itsessään ei olisi riittävää, vaan viranomaisen on myös käsiteltävä testauksessa tehdyt havainnot ja arvioitavat niiden mahdolliset vaikutukset toimintaprosessin vaatimustenmukaisuuteen ja käyttöönottokelpoisuuteen. Tällä tavoin kiinnitettäisiin virkavastuu viranomaisen velvoitteeseen varmistua siitä, että toimintaprosessi on valmis tarkoitukseensa eikä keskeneräinen. Kesken-eräisten tietojärjestelmien käyttöönotto on useissa laillisuusvalvojen tutkimissa tapauksissa ollut syynä sille, että hyvän hallinnon vaatimukset eivät ole toteutuneet tai viranomaisen toimet ovat olleet virheellisiä, esimerkiksi AOA 1137/4/04, AOA 645/4/04, EOA 2071/4/05, EOA 33/2/06, EOA 206/4/11, EOA 2357/2/11 ja OKV/1453/1/2018.

Pykälässä korostuisivat testaamiseen kohdennettavat velvollisuudet niin suunnitteluun, testauksen toteuttamiseen, valvontaan kuin testauksen lopputulosten arviointiin. Vaatimustenmukaisuuden todentaminen on keskeinen osa asianmukaista toimintaprosessin käyttöönoton valmistelua ja siten siihen kohdennetaan ehdotetussa pykälässä erityisiä velvollisuuksia, jotka tulisi suorittaa virkatoimina, jolloin myös virkavastuu huomioidaan osana asianmukaista asiankäsittelyä varmistavia toimia.

28 c §. Laadunvalvonta ja virhetilanteiden käsittely. Pykälän tarkoituksena olisi varmistaa se, että viranomaisen huolehtii automatisoidun toimintaprosessin asianmukaisuuden varmistamisesta sen käyttöönoton jälkeen ja siten hyvän hallinnon ja oikeusturvan toteuttamisesta perustuslain 21 §:ssä säädetty vaatimukset huomioiden. Pykälässä säädettäisiin viranomaiselle velvollisuus järjestää automatisoidun toimintaprosessin toiminnan valvonta sekä siinä olevien kontrollien varmistaminen, kun toimintaprosessi on tuotantokäytössä. Velvoite on tarpeen edellä kuvatun vaatimustenmukaisuuden varmistamista koskevan 28 b §:n lisäksi, koska automatisoidun toimintaprosessin kehittäminen voi prosessina olla monimutkainen ja siihen voi osallistua lukuisia henkilöitä ja toimijoita, jolloin ei olisi kohtuullista tai realististakaan odottaa toimintaprosessilta täyttää täysin virheettömyyden vaatimuksen, toisin sanoen sitä, että testaamisvaiheessa löydetäisiin kaikki virheet. Tästä syystä virheiden löytämistä ja korjaamista koskeva viranomaisen toimintavelvoite olisi tarpeen hyvän hallinnon periaatteiden toteutumisen varmistamiseksi ja virkavastuun kohdentamiseksi. Perustuslakivaliokunta on katsonut (PeVL 7/2019 vp), että automatisoidun päätöksentekomenettelyn tulee olla perustuslain 118 §:stä johtuvista syistä tarkasti valvottua ja oikeudellisesti kontrolloitavissa. Testausta ja laadunvalvontaa koskevan ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on täyttää perustuslakivaliokunnan esiin nostamat automatisoituun päätöksentekomenettelyyn liittyvät vaatimukset.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin laadunvalvontasuunnitelmasta ja sen minimisisällöstä, koska laadunvalvonnan tulisi olla suunnitelmallista ja dokumentoitua. Viranomaisen olisi hyväksyttävä laadunvalvontasuunnitelma, josta ilmenee, miten automatisoidussa toimintaprosessissa ratkaistujen asioiden laatua ja sisällöllistä virheettömyyttä tarkkaillaan toimintaprosessin käyttöönoton jälkeen. Laadulla lainkohdassa tarkoitettaisiin sitä, että toimintaprosessi toimii lainmukaisesti, ennalta määriteltyjen vaatimusten mukaisesti ja tuottaa asianmukaisen asiankäsittelyn vaatimukset täyttäviä ratkaisuja. Laadunvalvontasuunnitelman laatiminen ei olisi kertaluonteinen toimi, vaan suunnitelmaa olisi ylläpidettävä tarvittaessa. Laadunvalvontasuunnitelman hyväksyminen on säädetty viranomaisen tehtäväksi, joten laadunvalvontasuunnitelman laadintaan voisi osallistua myös esimerkiksi tietojärjestelmän toimittavan yrityksen edustajia, koska suunnitelma on osin teknisluonteinen tietojärjestelmän ominaisuuksiin ja toiminnallisuuksiin liittyvä.

Ehdotuksen mukaan laadunvalvontasuunnitelmaan olisi sisällytettävä tiedot laadunvalvonnan vastuista sekä miten automatisoidusti ratkaisujen asioiden laatua ja erityisesti sisällöllistä virheettömyyttä tarkkaillaan käyttöönoton jälkeen ja miten toimintaprosessiin liittyviä riskejä hallitaan. Laadunvalvontasuunnitelma olisi viranomaisen toimintaa sitova siten, että laadunvalvontaa olisi tehtävä laadunvalvontasuunnitelman mukaisesti. Viranomaisen harkittavaksi jää, millä keinoilla laadunvalvontaa tehdään, mutta suunnitelman tulisi sisältää konkreettisia ja toistuvia toimia, joilla voidaan todeta, mitä päätöksiä ja muita ratkaisuja automatisoidussa toimintaprosessissa on tehty sekä vastaavatko muodostetut asiakirjat asiasisällöltään vaatimuksia. Laadunvalvonta voisi sisältää tapahtumalokien tarkkailua sekä toimintaprosessissa käsiteltävien tietojen laaduntarkkailua. Laadunvalvonnan tulisi sisältää erityisesti sellaista prosessitarkkailua, jossa voidaan havaita mahdolliset toimintaprosessia hyödyntävät väärinkäytökset tai muu haitanteko. Niin ikään laadunvalvontaan kuuluisi tuotettavien asiakirjojen sisällön laadun tarkkailu otosperusteisesti.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin laadunvalvonnan järjestämisestä. Ehdotuksen mukaan viranomaisen olisi nimettävä laadunvalvonnalle vastuuhenkilö, jonka tehtävänä on varmistaa laadunvalvonnan toteutuminen viranomaisen hyväksymän laadunvalvontasuunnitelman mukaisesti. Vastuuhenkilö voisi osallistua itse myös laadunvalvontaan. Säännöksen tarkoituksena on osoittaa vastuu laadunvalvonnan toteuttamisesta viranomaisessa ja siten osoittaa ne henkilöt, jotka laadunvalvontaa tekevät. Viranomainen määritteli laadunvalvontaa tekevät henkilöt työnjohtomääräyksillään tai osana laadunvalvontasuunnitelmaa. Laadunvalvontaan osallistuvat henkilöt tulisi määritellä laadunvalvontasuunnitelmassa.

Ehdotetun 3 *momentin* mukaan viranomaisen olisi huolehdittava, että sen automatisoidusta toimintaprosessista tallennetaan tiedot sen osoittamiseksi, millä käsittelysäännöllä automatisoitu prosessi on edennyt kunkin asian käsittelyn osalta, mitä tietovarantoja ja tietoja prosessissa on hyödynnetty, sekä missä määrin luonnollinen henkilö on osallistunut prosessiin. Ehdotettu säännös täsmentäisi tiedonhallintalain 17 §:ssä säädettyä lokitietojen keräämistä koskevaa sääntelyä. Ehdotus pitää sisällään kerättävien tietojen minimivaatimukset. Tiedonhallintalain 17 §:ssä säädetyn mukaisesti viranomainen voi kerätä myös muita lokitietoja automatisoiduista toimintaprosesseista. Momentin mukaiset tiedot voitaisiin kerätä lokitietoina, asiankäsittelyn metatietoina asiarekisteriin tai muulla tavalla. Säännös ei siten kiinnitä tapaa, jolla viranomainen dokumentoisi automatisoidun toimintaprosessin työnkulun kunkin yksittäisen asian käsittelyn osalta. Ehdotetun säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa ja varmistaa asianmukaisen automatisoidun toimintaprosessin valvonnan toteuttaminen. Lisäksi kerättyjen tietojen tarkoitus on mahdollistaa tietojärjestelmän toiminnan mahdollisten virheiden havaitseminen sekä varmistaa asian käsittelyn päättävän ratkaisun lainmukaisuus ja asianosaisen oikeusturva.

Viranomaisen olisi säilytettävä automatisoitua toimintaprosessia suorittavien tietojärjestelmien toiminnasta tallennetut tiedot vähintään viisi vuotta tietojen tallentamista seuraavan kalenterivuoden alusta lukien. Vähimmäissäilytysaika perustuu virkavastuun todentamista koskeviin velvollisuuksiin. Säilytysaika voisi olla pidempi, jos viranomainen arvioi tiedonhallintalain 21 §:n perusteella tietojen säilyttämisen olevan tarpeellista.

Pykälän 4 *momentissa* säädettäisiin toimista, joihin viranomaisen olisi ryhdyttävä, jos automatisoidussa toimintaprosessissa havaitaan virheitä aiheuttavia toimintoja. Viranomaiselle säädettäisiin velvollisuus ryhtyä viivytyksettä korjaaviin toimenpiteisiin havaituista virhetilanteista, joilla on voinut olla vaikutuksia toimintaprosessissa ratkaistuihin asioihin. Viranomaisen olisi dokumentoitava toimintaprosessin käyttöönoton jälkeen havaittu virhe, virheen korjaamista koskevat toimenpiteet sekä virheen korjaamisen vaikutus toimintaprosessissa tehtyihin ratkaisuihin. Säännöksessä tarkoitettavat toimet voisivat tarkoittaa esimerkiksi teknistä virheen korjaamista, toimintaprosessin käsittelysääntöjen muuttamista sekä toimintaprosessissa jo tehtyjen ratkaisujen, kuten hallintopäätösten sisällön tai virheellisen rekisterimerkinnän, korjaamista. Viranomaisen ratkaisussa olevan virheen korjaamisesta säädettäisiin kuitenkin erikseen. Virheen korjaamisesta hallintopäätöksessä noudatettavasta menettelystä on säädetty hallintolaissa. Rekisterimerkintöjen korjaamisesta on säädetty erityislainsäädännössä tai se voi perustua yleiseen tietosuojasääntelyyn. Momentti edistää hyvän hallinnon vaatimusten toteuttamista erityisesti asianmukaiseen asiankäsittelyyn liittyvien vaatimusten täyttämistä.

28 d §. Päätös automatisoidun toimintaprosessin käyttöönotosta. Pykälässä säädettäisiin automatisoidun toimintaprosessin käyttöönotosta. Viranomaisen tulisi varmistaa ennen päätöksen tekemistä, että käyttöönotolle on olemassa edellytykset, joista on säädetty tiedonhallintalaissa, hallintolaissa sekä mahdollisesti erityislainsäädännössä. Säännöksen tarkoituksena olisi osoittaa viranomaiselle vastuu varmistua siitä, että käyttöönotolle säädetyt edellytykset täyttyvät kaikilta osin. Päätöksen tarkoituksena olisi osoittaa, että viranomaisessa on selvitetty automatisoidun toimintaprosessin edellytykset ja että käyttöönotolle on olemassa laissa säädetty perusteet. Käyttöönottopäätös olisi luonnehdittavissa automatisoitua asiankäsittelyä valmistelevalle päätökseksi ja sille olisi säädetty tiedonhallintalaissa erityiset muotovaatimukset. Käyttöönottopäätös ei olisi siten valmisteluvaihetta koskevana päätöksenä valituskelpoinen oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 6 §:n 2 momentin perusteella. Käyttöönottopäätöksellä ei välittömästi ratkaistaisi yksittäistapauksessa kenen-

kään etuun, velvollisuuteen tai oikeudellisesti määriteltyyn etuun liittyvää asiaa. Käyttöönottopäätöksen perusteena olevien asiakirjojen ja niihin perustuvan menettelyn lainmukaisuudesta voisi valittaa osana kussakin tilanteessa annettua viranomaisen yksittäistä automatisoituna tehtyä ratkaisua siten kuin menettelyvirheistä muutoinkin. Tästä syystä viranomaisen olisi annettava tieto yksittäisen automatisoidun ratkaisun tekemisen yhteydessä myös käyttöönottopäätöksestä, josta ilmenisi perusteet automaattisen päätöksenteon käytöstä kussakin ratkaistussa asiassa. Käyttöönottopäätös olisi edellytys sille, että viranomainen voisi ratkaista asian automaattisesti. Jos viranomainen ratkaisisi asian hallintolaissa tarkoitetuissa tilanteissa automaattisesti ilman, että viranomainen olisi tehnyt käyttöönottopäätöstä, kysymys olisi hallintoasian käsittelyssä tapahtuneesta menettelyvirheestä. Siten varsinainen asianosaisen asiassa tehty päätös voitaisiin korjata esimerkiksi hallintolain asiavirheen korjaamista koskevien säännösten perusteella. Menettelyvirhe voidaan korjata myös oikaisuvaatimusmenettelyssä. Hallintotuomioistuimessa menettelyvirheitä arvioidaan oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain mukaisesti. Valitusperusteena olisi tällöin viranomaisen hallintoasiassa tekemä menettelyvirhe siten kuin menettelyyn liittyvistä seikoista muutoinkin. Jos viranomaisen menettelyssä ilmenee virheitä, tulisi viranomaisen itse ryhtyä toimenpiteisiin mahdollisesti toimintaprosessissa olevan virheellisen menettelyn korjaamiseksi. Tällainen korjaaminen voi johtaa myös uuden käyttöönottopäätöksen tekemiseen.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin toimintaprosessista vastaavalle viranomaiselle velvollisuus tehdä automaattisen toimintaprosessin käyttöönotosta päätös. Lisäksi käyttöönottopäätös olisi tehtävä tilanteissa, joissa toimintaprosessia muutetaan siten, että viranomaisen on arvioitava uudelleen automatisoidun toimintaprosessin käytön edellytyksiä. Tällaisia muutoksia voisivat olla esimerkiksi toimintaprosessin käsittelysääntöjen olennaiset muutokset tai prosessin käsittelyvaiheisiin vaikuttavat muutokset, joissa muutos johtuisi käsittelyssä noudatettavien valintaedellytysten muutoksista. Päätöksen tekisi se viranomainen, jonka tehtävien hoitamiseksi automatisoitua prosessia käytetään ja jolla on toimivalta ratkaista toimintaprosessissa käsiteltävä asia. Tällaisesta viranomaisesta käytettäisiin säännöksessä nimitystä toimintaprosessista vastaava viranomainen.

Momentti sisältäisi luettelon niistä seikoista, joita viranomaisen tulisi sisällyttää käyttöönottopäätökseen. Luettelo ei olisi tyhjentävä, vaan sääntely pitäisi sisällään minimivaatimukset käyttöönottopäätöksen sisällöstä. Momentin *1 kohdan* mukaan päätöksestä tulisi ilmetä se toimintaprosessi, jota käyttöönottopäätös koskee. Mainittu toimintaprosessi tulisi ilmaista samassa muodossa kuin se on määritelty tiedonhallintamalliin, joten päätöksessä mainittaisiin toimintaprosessin nimi. Momentin *2 kohdan* mukaan päätöksestä tulisi ilmetä päätöksen tehnyt viranomainen. Käyttöönottopäätöksen tekevä viranomainen ei välttämättä olisi kaikissa tilanteissa vastuussa tietojärjestelmästä, joissa asiaa käsitellään automatisoidussa toimintaprosessissa. Tällaisia tilanteita olisi muun muassa tietojärjestelmissä, joita tuottaa erilliseksi viranomaiseksi organisoitu palvelukeskus.

Momentin *3 kohdassa* säädettäisiin viranomaiselle perusteluvelvollisuus. Viranomaisen tulisi arvioida ennen päätöksentekoa, täyttyvätkö automatisoidun toimintaprosessin käyttöönoton hallintolaissa, tiedonhallintalaissa, tietosuoja-sääntelyssä sekä mahdollisesti erityislainsäädännössä säädetyt. Hallintolaissa säädettäisiin asian automaattisen ratkaisemisen yleisistä edellytyksistä. Tiedonhallintalaissa puolestaan säädettäisiin käyttöönottomenetelmästä ja siihen liittyvistä dokumentointivaatimuksista. Lisäksi erityislainsäädännöstä voi johdattaa erilaisia vaatimuksia toimintaprosessin käyttöönotolle, kuten tietosuoja-asetuksen perusteella laadittava tietosuoja-arvioinnin tekeminen sekä rekisteröidyille annettavat tiedon automatisoidun yksittäispäätökseen liittyvästä henkilötietojen käsittelystä. Käyttöönottopäätös olisi viranomaisen ratkaisu, jossa viranomainen osoittaisi, että automatisoitu toimintaprosessi ja automaattisesti tuotettavat viranomaisen ratkaisut täyttävät oikeusturvalle ja hyvälle hallinnolle säädetyt vaatimukset sekä laissa säädetyt edellytykset. Perustelut muodostaisivat siten kokonaisuuden, josta ilmenisi, miten viranomainen katsoo toimintaprosessin täyttävän laissa säädetyt sisällölliset ja menettelylliset vaatimukset ja että ne on dokumentoitu sekä testattu huolellisesti.

Perustelujen tulisi olla kattavat, jotta niistä voidaan todentaa, että viranomaisella on olemassa edellytykset automatisoituun päätöksentekoon ilman, että ratkaisuja tarkistaa ja hyväksyy luonnollinen henkilö. Käyttöönottopäätöksen perustelut ovat merkityksellisiä arvioitaessa automatisoidun toimintaprosessin käytön laillisuutta. Kysymys on myös hyvään hallintoon ja oikeusturvaan liittyvien vaatimusten täyttymisestä. Vaikka käyttöönottopäätöksellä ei olisi suoria vaikutuksia asianosaisiin, voi käyttöönottopäätöksellä ja sen perusteluilla olla vaikutuksia yksittäistapauksessa asianosaiselle automatisoidun toimintaprosessin tuotoksena syntyvän asian ratkaisuun. Tällöin esimerkiksi muutoksenhaussa tai laillisuusvalvonnassa joudutaan arvioimaan sitä, täyttävätkö viranomaisen automatisoidulla toimintaprosessilla tuotettaman ratkaisun menettelyt laissa säädetyt vaatimukset. Perustelut olisi laadittava niin, että hallintolain 9 §:ssä säädetyt hyvän kielenkäytön vaatimukset täyttyvät. Perustelujen tulisi olla yksittäisen ratkaisun saavalle asianosaiselle ymmärrettäviä. Koska käyttöönottopäätöksen tarkoituksena olisi myös toteuttaa viranomaistoimintaan ja julkisen vallan käyttöön liittyvää, julkisuusperiaatteen sisältyvää jokaisen oikeutta valvoa viranomaisen toimintaa, tulisi perusteluiden olla ymmärrettävät jokaiselle.

Momentin 4 kohdan mukaan päätöksen tulisi sisältää tiedot niistä asiakirjoista, joihin käyttöönottopäätös perustuu. Tällaisia asiakirjoja ovat 28 a §:n perusteella muodostetut automatisoidun toimintaprosessin dokumentointia koskevien vaatimusten täyttämiseksi laaditut asiakirjat, laadunvarmistuksessa muodostuneet asiakirjat sekä laadunhallinnan toteuttamista koskeva suunnitelma. Asiakirjojen luettelointi käyttöönottopäätöksessä korostaisi viranomaisen selvittämisvelvollisuutta ennen käyttöönottopäätöksen tekemistä. Toisaalta kertynyt asiakirja-aineisto muodostaa perustan käyttöönottopäätökselle. Käyttöönottopäätöksen perusteena olevien asiakirjojen luettelointi edistää myös asiakirjajulkisuutta ja hallinnon toiminnan läpinäkyvyyttä. Halutessaan asianosainen tai muu yleisö voisi saada tietoja tiedonsaantioikeuksiensa puitteissa asiakirjoista, joihin käyttöönottopäätös perustuu.

Momentin 5 kohdassa säädettäisiin viranomaisen velvollisuudesta yksilöidä se päivämäärä, jolloin toimintaprosessi on suunniteltu otettavaksi käyttöön. Käyttöönottopäivämäärällä voisi olla merkitystä, kun arvioidaan jälkikäteen toimintaprosessin muutoksia ja niiden lainmukaisuutta. Päivämäärän avulla voitaisiin kiinnittää tietynä ajankohtana tehty ratkaisu siihen käyttöönottopäätökseen, jonka puitteissa automatisoitu ratkaisu on tehty. Toimintaprosessia ei voitaisi ottaa käyttöön ennen mainittua päivämäärää. Sillä olisi myös informatiivinen merkitys valvontaviranomaisille. Lisäksi päätöksestä tulisi ilmetä sen tekemisen ajankohta.

Momentin 6 kohdassa säädettäisiin sen osoittamisesta, kenen virkatoimena käyttöönottopäätös tehdään. Perustuslain 118 §:ssä säädetty virkavastuu pitää pystyä kohdentamaan siihen virkamieheen, jolla on ollut kyseisessä tilanteessa velvollisuus toimia. Päätöksentekijän tiedolla on myös merkitystä selvitetessä, onko päätöksen tehnyt viranomaisessa toimivaltainen henkilö tai toimielin. Päätös tehtäisiin esittelystä, jolloin esittelijänä olevalla henkilöllä täytyisi olla asiantuntemus valmistella päätösesitys. Päätöksen tekisi joko yksittäinen virkamies tai toimielin siten kuin viranomaisessa on päätöksentekoon määritelty toimivaltasuhteet. Siten esimerkiksi kunnissa käyttöönottopäätöstä ei voitaisi tehdä viranhaltijapäätöksenä ilman esittelyä. Päätöksen esittelijänä toimisi henkilö, joka on valmistellut 2 momentissa säädetyllä tavalla päätösesityksen.

Momentin 7 kohdassa säädettäisiin, että päätöksestä tulisi ilmetä viranomaisen yhteystieto, josta jokainen voisi saada lisätietoja automatisoidun toimintaprosessin käytön edellytyksistä ja niiden soveltamisesta sekä muista käyttöönottopäätökseen liittyvistä asioista sekä tarvittaessa esittää tietopyyntöjä liittyen niihin asiakirjoihin, jotka ovat toimineet käyttöönottopäätöksen perusteina. Yhteystiedon tulisi olla sellainen, josta voidaan vastata nimenomaan käyttöönottopäätöstä koskeviin tiedusteluihin, mutta siinä ei tarvitsisi yksilöidä henkilöä, joka lisätietoja antaa. Lähtökohtaisesti käyttöönottopäätöksen esitellyt henkilö antaa lisätietoja käyttöönottopäätöksen perusteista, mutta lisätietoja voisivat antaa myös muut käyttöönottopäätöksen perusteet tuntevat henkilöt viranomaisessa. Laissa säädettäisiin nimenomaisesti siitä, että yhteystiedon tulisi olla viranomaisen yhteystieto, joten se ei voisi olla esimerkiksi jonkin tietojärjestelmän toimittajan yhteystieto. Yhteystiedon ei tarvitsisi olla sama, joka ilmenee varsinaisesta hallintopäätöksestä, jossa on ratkaistu yksittäinen asia. Hallintolaissa on säädetty erikseen tuon päätöksen sisällöstä.

Päätöksen esittelisi se henkilö, joka on 2 momentin mukaisesti tarkastanut käyttöönottopäätöksen perusteena olevien asiakirjojen tiedonhallintalain vaatimusten mukaisuuden. Virkavastuu kohdentuisi käyttöönottopäätöksen valmistelussa asiakirja-aineiston tarkastamiseen sekä sen varmistamiseen, että käyttöönotolle on laissa säädetty edellytykset. Esittelijä ei vastaisi käyttöönotonmenettelyssä aiemmin tuotettujen asiakirjojen sisällöstä, vaan asiakirjan laatija tai hyväksyjä vastaa niiden lainmukaisuudesta osana kullekin säädettyjä velvollisuuksia.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tilanteesta, jolloin viranomaisen olisi tehtävä uusi käyttöönottopäätös. Toimintaprosessiin voisi kohdistua eri syistä muutoksia, joilla ei olisi kuitenkaan vaikutuksia automatisoidun toimintaprosessin käytön edellytyksiin. Tällaisista muutoksista ei tarvitsisi tehdä uutta käyttöönottopäätöstä. Vähäiset muutokset olisivat esimerkiksi indeksimuutoksia, laskentasääntöjen muutoksia sekä teknisistä virhetilanteista johtuvia muutoksia. Tällaisetkin muutokset tulisi dokumentoida ja muutokset versioida asiakirjoihin tiedonhallintalaissa säädetyllä tavalla. Niin ikään vähäisempienkin muutosten vaatimuksenmukaisuus tulisi varmistaa tiedonhallintalaissa säädetyllä tavalla. Lainsäädännön muuttuessa tai tietojärjestelmien kehittymisen myötä voi kuitenkin syntyä tilanteita, joissa automatisoituun toimintaprosessiin tehdään niin olennaisia muutoksia, että toimintaprosessin automatisoinnin edellytykset on arvioitava uudelleen. Tällaisia tilanteita olisivat muun muassa toimintaprosessin vaiheisiin tehtävät muutokset, jotka johtavat toimintaprosessissa noudatettavan menettelyn muutoksiin. Esimerkiksi jos vaihe, jossa on aiemmin käytetty luonnollista henkilöä, muuttuisi automatisoiduksi vaiheeksi tai päinvastoin, tarkoittaisi tämä sellaista muutosta, jonka johdosta toimintaprosessin käytön edellytykset olisi arvioitava uudelleen ja käyttöönotosta on tehtävä uusi päätös. Uusi päätös ei vaikuttaisi ennen uudistetun automatisoidun toimintaprosessin käyttöönottoa toimintaprosessissa tehtyihin ratkaisuihin. Uuden päätöksen perusteena olisivat ne asiakirjat ja niiden versiot, jotka kuvaavat ajantasaisesti käyttöönottoprosessissa noudatettavaa menettelyä sekä käsittelysääntöjä. Uuden käyttöönottopäätöksen pohjana olevat asiakirjat voisivat siten olla versionumeroiltaan aiempaan päätökseen nähden muuttuneet muistakin

syistä, joten käyttöönottopäätöksistä ilmenevät versionumerot päätöksen perusteena olevista asiakirjoista eivät välttämättä noudattaisi toisiaan seuraavia versionumeroita. Lähtökohtana voitaisiin pitää sitä, että versionumeroinnissa aloitetaan uusi numerosarja uuden käyttöönottopäätöksen myötä esimerkiksi siten, että aiemman käyttöönottopäätöksen puitteissa tehdyt muutokset ovat alkaneet versionumerolla 1 ja uuden käyttöönottopäätöksen perusteena olevat asiakirjat alkavat versionumerolla 2 ja niin edelleen kuitenkin siten, että kustakin käyttöönottopäätöksestä pystytään aukottomasti todentamaan ne asiakirjat, joihin uusi käyttöönottopäätös perustuu. Uuden käyttöönottopäätöksen tarkoituksena olisi asettaa viranomaiselle velvollisuus osoittaa, että olennaisia käyttöönoton edellytyksiä koskevia muutoksia on arvioitu ennen käyttöönottoa.

28 e §. *Automatisoidusta toimintaprosessista tiedottaminen.* Pykälässä säädettäisiin käyttöönottopäätöksen julkaisuvelvollisuudesta sekä viranomaisen yleisemmästä tiedottamisvelvollisuudesta koskien asioiden automaattista ratkaisemista. Hallintolaisissa ehdotetaan säädettäväksi, että viranomaisen olisi annettava tieto siitä yksittäisen automatisoidun ratkaisun tekemisen yhteydessä myös käyttöönottopäätöksestä, josta ilmenisi perusteet automaattisen päätöksenteon käytöstä kussakin ratkaistussa asiassa. Lisäksi viranomaisen olisi kerrottava, mistä käyttöönottopäätös olisi saatavilla.

Pykälän 1 momentissa ehdotetun mukaisesti käyttöönottopäätös tulisi julkaista yleisessä tietoverkossa viranomaisen verkkosivustolla. Käyttöönottopäätöksen julkaiseminen toteuttaa laajempaa automatisoidun toimintaprosessin ja asian automaattisen ratkaisemisen läpinäkyvyyden edistämistä, kun kuka tahansa voisi tutustua automatisoidun toimintaprosessin käytön perusteisiin ja pyytää halutessaan tarkempaa dokumentaatiota tai lisätietoja automatisoidun toimintaprosessin käytön perusteista. Säännöksellä ei poiketa salassapitoa koskevista säännöksistä. Käyttöönottopäätös tulisi julkaista siltä osin kuin se ei sisällä salassa pidettäviä tietoja.

Verkkosivustolla tulisi julkaista voimassa oleva käyttöönottopäätös. Tämä tarkoittaa sitä, että jos viranomainen tekee toimintaprosessiinsa sellaisia muutoksia, jotka edellyttävät uuden käyttöönottopäätöksen tekemistä, tulee viranomaisen julkaista uusi käyttöönottopäätös. Verkkosivustolla ei tarvitse pitää saatavilla vanhentuneita käyttöönottopäätöksiä, mutta tällaiseen päätökseen tulee kuitenkin olla pääsy sillä, jonka asian ratkaisu on tehty aiemman käyttöönottopäätöksen perusteella käytössä olleella automatisoidulla toimintaprosessilla. Käyttöönottopäätöksen julkaisuvelvollisuus ei vaikuta päätöksen säilytysaikaan. Säilytysaika ratkaistaan tiedonhallintalaisissa säädettyjen säilytysajan määritysten perusteella. Siten julkaisuvelvollisuus ei poista viranomaisen velvollisuutta säilyttää käyttöönottopäätöksiä ja antaa niistä tietoja tiedonsaantioikeuksia koskevien säännösten, kuten julkisuuslain, perusteella.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin julkisuuslain 20 §:n 2 momenttia täydentävästi viranomaisen yleisemmästä velvollisuudesta jakaa tietoa asioiden automaattisesta ratkaisemisesta toimialallaan. Tiedottamisvelvollisuus kohdistuisi erityisesti sellaisiin seikkoihin, jotka ovat merkityksellisiä hallinnon asiakkaan oikeusaseman toteutumisen näkökulmasta. Viranomaisen tulisi tiedottaa automaattisesti ratkaistavasta asiasta sekä automatisoidun toimintaprosessin käytön perusteista. Lisäksi viranomaisella olisi harkintavaltaa sen suhteen, mistä muista asioista on tarkoituksenmukaista tiedottaa automatisoidun toimintaprosessin olennaisen dokumentaation ja käyttöönottopäätöksen perusteella. Tiedottamisen tulisi tapahtua tavalla, jossa asiakkaalle muodostuu automatisoidun toimintaprosessin käyttöön liittyen käsitys siitä, millä perusteella viranomainen ratkaisee asioita automaattisesti ja tullaanko hänen asiansa todennäköisesti käsittelemään automaattisesti. Tiedottamisessa on otettava huomioon hallintolain 9 §:ssä säädetty vaatimus hyvästä kielenkäytöstä. Tiedottamisen on oltava ymmärrettävää ja saavutettavaa. Siinä on huomioitava kielelliset oikeudet sekä erityisryhmien tarpeet. Riittävänä ei siten voida pitää ainoastaan verkkosivuilla tiedottamista, vaan tietojen on oltava saatavilla myös muilla tavoin.

Automaattisesta ratkaisemisesta tiedottaessaan viranomaisen tulisi kertoa, mitkä asiat viranomaisen ratkaisee automaattisesti. Tiedottamisvelvollisuus automatisoidun toimintaprosessin käytön perusteista tarkoittaisi käytännössä sitä, että viranomaisen tulisi avata verkkosivustolla erikseen käyttöönottopäätöksessä olevia käyttöönoton edellytyksiä. Muita asiakkaan oikeuksien kannalta keskeisiä tiedotettavia seikkoja käyttöönottoon liittyvien asiakirjojen perusteella voisivat olla esimerkiksi syrjimättömyyden varmistaminen sekä kuulemisen toteuttaminen tai toteuttamatta jättäminen sekä selvittämismenettelyjen toteuttaminen. Viranomaisen tuottaman tiedon tulisi perustua käyttöönottopäätökseen ja sen perusteena olevaan dokumentointiin, koska oikeudellinen perusta asian automaattiselle ratkaisemiselle tulee olla kuvattuna muodostuneessa asiakirja-aineistossa. Tiedottaminen tulisi hoitaa siten, että se tehdään kunkin asiaryhmän osalta erikseen. Siten riittävää ei olisi yleiset kuvaukset, joissa informoidaan automaattisesti ratkaistavista asioista.

Pykälän 2 momentin toisessa virkkeessä säädettäisiin lisäksi viranomaisen velvollisuudesta julkaista tuottamansa tiedot verkkosivustolla. Säännöksellä velvoitettaisiin viranomainen jakamaan asian automaattisesta ratkaisemisesta tietoa verkkosivustollaan. Verkkosivustolla julkaistavat tiedot olisi pidettävä ajan tasalla. Pykälän 2 momentin ensimmäisen virkkeen yleinen tiedottamisvelvollisuus on välineneutraali, eikä siinä määritellä tiedon jakamisen keinoja. Viranomaisella olisikin tiedottamisvelvollisuuden toteuttamisen osalta harkintavaltaa sen suhteen, mitä muita tapoja se käyttää tietojen jakamiseen kuin verkkosivustoaan.

Julkisuuslain 20 §:ssä säädetään viranomaisen velvollisuudesta tuottaa ja jakaa tietoa. Käyttöönottopäätökseen liittyvistä asioista tiedottamisen tarkoituksena on täydentää tätä vaatimusta. Tiedottamisen tarkoituksena on edistää avointa hallintoa, turvata julkisuusperiaatteen toteutuminen sekä lisätä luottamusta asian automaattiseen ratkaisemiseen. Viranomainen edistäisi julkisuusperiaatteen toteutumista jakamalla tietoa hallinnon asiakkaan oikeusaseman kannalta merkityksellisistä seikoista koskien asian automaattista ratkaisemista. Tiedottaminen toteuttaisi myös automaattisen ratkaisemisen ennakoitavuutta, kun hallinnon asiakkaat voisivat jo ennen asian vireillepanoa saada tietoa siitä, voitaisiinko heidän asiansa ratkaista viranomaisessa automaattisesti.

Tiedottamisvelvollisuus ei poista niitä velvollisuuksia, joita rekisterinpitäjällä on tietosuojasetuksen 13 ja 14 artiklan perusteella koskien rekisteröidyn informoimista automaattisen yksittäispäätöksen tekemisestä. Viranomaisen tulee huolehtia erikseen siitä, että tietosuojasetuksessa säädetty vaatimukset tietojen antamisesta rekisteröidylle täyttyvät ja että tiedot annetaan oikea-aikaisesti rekisteröidylle. Momentissa säädettävä tiedottamisvelvollisuus ei sisällä sääntelyä, jonka perusteella määriteltäisiin, missä tilanteessa tiedottamisvelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot esitettäisiin esimerkiksi osana vireillepanoa. Toisaalta hallintolaisissa ehdotetaan käyttöönottopäätöstä koskien säädettäväksi, että yksittäisen asian ratkaisun yhteydessä tulisi kertoa, mistä käyttöönottopäätös on saatavilla.

28 f §. *Automatisoidun toimintaprosessin käsittelysääntöjen muuttaminen.* Pykälässä säädettäisiin automaattisen toimintaprosessin suojaamiselta oikeudettomalta muuttamiselta sekä menettelyistä, joita tulisi noudattaa, kun prosessia muutetaan. Viranomaisen olisi huolehdittava, että automatisoidussa toimintaprosessissa käytetyt käsittelysäännöt on suojattu oikeudettomalta muuttamiselta. Suojaamisella tarkoitetaan tavanomaisten tietoturvasuostointimenpiteiden (esimerkiksi tiedon eheyden turvaaminen, pääsynhallinta ja käyttöoikeuksien ajan tasalla pitäminen) lisäksi, että viranomaisen tulisi erityisesti huolehtia, että muutoksia tietojärjestelmän käsittelysääntöihin voidaan tehdä vain ennalta suunnitellusti ja hallitusti.

Lisäksi pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta tallentaa ja säilyttää tiedot käsittelysääntöjen muuttamisesta vähintään viisi vuotta tietojen tallentamista seuraavan kalenterivuoden alusta lukien. Toimintaprosessin muuttamisesta tallennettavat tiedot ovat pääosin henkilötietoja, joten niiden sääntelyssä on otettava huomioon tietosuojan yleissääntely. Tietojen tallentamisen ja säilyttämisen tarkoituksena on, että jälkikäteen voidaan osoittaa, millaisia muutoksia käsittelysääntöihin on tehty, milloin ja kenen toimesta. Näin tehdään mahdolliseksi tietojärjestelmän toiminnan virheiden havaitseminen ja selvittäminen sekä varmistetaan automatisoidun toimintaprosessin sekä asian käsittelyn päättävän ratkaisun lainmukaisuus, asianosaisen oikeusturva ja virkavastuun kohdentuminen.

Pykälässä ei säädettäisi lokitietojen tiedonsaannista, vaan se ratkaistaisiin julkisuuslain tai erityislakien perusteella. Säännöksessä ei myöskään olisi säädetty, mikä taho käytännössä suorittaisi tallentamisen tai säilyttämisen, koska siihen vaikuttaa tietojärjestelmien kehittämiseen ja käyttöön liittyvät järjestelyt olennaisesti. Joka tapauksessa viranomaisen on varmistettava, että dokumentointi käsittelysääntöihin tehtävistä muutoksista tehdään aukottomasti ja viranomainen olisi säilytettävien tietojen osalta rekisterinpitäjä. Tietojen tallentaminen muutoksista voisi olla automaattista lokitietoja keräämällä käsittelysääntöjen muutoksista ohjelmistokoodiin tai muutokset voitaisiin dokumentoida muuten aikajärjestyksessä ja täsmällisesti kuvattuna. Tehdyt muutokset tulisi dokumentoida ja testata siten kuin ehdotetuissa 28 a ja 28 b §:ssä säädettäisiin.

28 g §. *Käyttöönottopäätöksen arviointi.* Pykälässä säädettäisiin tiedonhallintalautakunnalle tehtäväksi arvioida 28 d §:ssä säädetyn käyttöönottopäätöksen ja sen perusteena olevien asiakirjojen tiedonhallintalaisissa säädettyjen vaatimusten mukaisuutta. Lisäksi lautakunta arvioisi tässä luvussa säädettyjen menettelyjen noudattamista asiakirjoista ilmenevien tietojen perusteella sekä tarvittaessa tarkastuksin. Tiedonhallintalautakunnalle on säädetty tiedonhallintalain 10 ja 11 §:ssä arviointitehtävä, johon sisältyy valtion hallintoviranomaisten, kunnallisten viranomaisten ja hyvinvointialueiden viranomaisten toimintaan kohdistuvaa tiedonhallintalaisissa säädettyjen vaatimusten täyttämiseen liittyvää laillisuusarviointia sekä muuten säännösten toteuttamisen arviointia. Ehdotettava uusi arviointitehtävä koskisi myös muita tiedonhallintalain soveltamisalan piiriin kuuluvia viranomaisia ja julkisia hallintotehtäviä hoitavia. Tiedonhallintalautakunta toimisi tiedonhallintalaisissa säädet-

tyjen automatisoidun toimintaprosessin dokumentointivaatimusten täyttämistä valvovana viranomaisena suorittamalla tarvittavilta osin arviointia sille toimitettujen käyttöönottopäätösten perusteella. Arviointitehtävään sisältyy myös olennaisena osana viranomaisen neuvontavelvollisuus toimivaltaansa kuuluvista asioista sekä toimivalta antaa ohjeita käyttöönottopäätöksen tekemisestä sekä siihen liittyvien asiakirjojen laatimisesta. Laakiin ei kuitenkaan ehdoteta säädettäväksi erikseen tällaisesta arviointiin liittyvistä oheistehtävistä, koska viranomaisen voi laissa säädetyn tehtävänsä alalla antaa ohjeita ilman erityistä valtuutustakin. Ohjeiden antamista koskevat valtuussäännökset ovat omiaan hämärtämään oikeudellisesti sitovien sääntöjen ja suositusluonteisten ohjeiden välistä eroa, jolloin tällaista sääntelyä ei ole pidetty tarpeellisena ja hyväksyttävänä (ks. esim. PeVL 6/2003 vp, s. 4/I, PeVL 20/2004 vp, s. 4/I ja PeVL 30/2005 vp, s. 6/II).

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin viranomaiselle velvollisuus toimittaa käyttöönottopäätös tiedonhallintalautakunnalle tiedoksi. Päätös tulisi toimittaa seitsemän päivän kuluessa käyttöönottopäätöksen tekemisestä. Säännöksen tarkoituksena olisi tiedonhallintalaissa säädettyjen automatisoituihin toimintaprosesseihin kohdistuvien vaatimusten täyttämisen valvonta ulkoisena valvontana tiedonhallinnan asiantuntijaviranomaisena toimivassa tiedonhallintalautakunnassa. Tiedonhallintalaissa säädetyt vaatimukset liittyvät käyttöönoton menettelyyn ja dokumentointiin sekä eräiltä osin myös automatisoidun toimintaprosessin käyttöön. Lisäksi sääntely sisältää jonkin verran suojasäännöksiä.

Momentissa säädettäisiin myös siitä, että tiedonhallintalautakunta päättäisi erikseen toimitettujen käyttöönottopäätösten perusteella arvioinnin suorittamisesta. Siten kaikkia toimitettuja käyttöönottopäätöksiä ei arvioidaisi lautakunnassa, vaan lautakunnan sihteeristö arvioisi, mitkä käyttöönottopäätökset olisi tarpeen arvioida osana lautakunnan arviointitehtävän toteuttamista. Tiedonhallintalautakunta päättäisi esityksen pohjalta yksittäistapauksissa suoritettavasta arvioinnista. Siten arvioinnit perustuvat lautakunnan tekemiin päätöksiin eikä arviointia ole sidottu esimerkiksi lautakunnan vuosittaiseen arviointisuunnitelmaan. Ehdotettu sääntely ei olisi tarkoitettu ennakkohyväksyntämenettelyksi, vaan automatisoidun toimintaprosessin erityisten vaatimusten noudattamisen valvomiseksi ja kontrolloimiseksi arviointitehtävää suorittamalla tiedonhallintalautakunnan tekemän harkinnan perusteella.

Tiedonhallintalautakunta ei valvoisi automatisoidun toimintaprosessin sisällöllistä lainmukaisuutta tai muusta lainsäädännöstä, kuten hallintolaista, johtuvien käyttöönottoedellytysten täyttymistä. Tätä valvontaa tekevät tehtävajakonsa mukaisesti ylimmät laillisuusvalvojat – valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies Tietosuojavaltuutettu puolestaan valvoo tietosuojasetuksen 55-59 artiklassa ja muussa laissa säädettyjen tehtävä- ja toimivaltuuksien perusteella rekisterinpitäjän automatisoituun toimintaprosessiin liittyvää henkilötietojen käsittelyä. Asian asianmukainen käsittely voi tulla arvioitavaksi myös tuomioistuimissa. Tieto siitä, mitä prosesseja on automatisoitu missäkin viranomaisissa, olisi saatavissa muun laillisuusvalvonnan käyttöön tiedonhallintalautakunnasta. Käyttöönottopäätösten arviointitehtävä olisi tiedonhallintalautakunnan erillinen tehtävä ja se kohdistuisi laajempaan joukkoon tiedonhallintayksiköitä ja niissä toimivia viranomaisia kuin muut tiedonhallintalautakunnan tehtävät. Arviointitehtävä kohdentuisi kaikkiin lain soveltamisalaan kuuluviin viranomaisiin ja niiden rinnastettaviin toimijoihin, jos ne ottavat käyttöön automatisoidun toimintaprosessin hallintoasioissa ja jotka kuuluisivat ehdottavan lain 6 a luvun sääntelyn piiriin.

Arviointitehtävä ei ulottuisi esimerkiksi tuomioistuinten lainkäyttöön tai ylimpien laillisuusvalvojien laillisuusvalvontatoimintaan. Koska hallintolaissa ehdotetaan säädettäväksi automatisoidun asian ratkaisuun liittyvistä edellytyksistä nimenomaisesti hallintoasioissa, ei pykälään ehdoteta erillistä tuomioistuihin kohdistuvaa rajaavaa säännöstä. Pykälässä olisi kuitenkin *4 momentissa* selvyyden vuoksi rajattu ylimmät laillisuusvalvojat pykälän soveltamisen ulkopuolelle.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin tiedonhallintalautakunnalle toimivalta suorittaa arviointitehtävänsä. Lautakunnalle säädettäisiin tiedonsaantioikeudet välttämättömiin käyttöönottopäätökseen liittyviin asiakirjoihin. Näiden asiakirjojen avulla lautakunta selvittäisi, onko käyttöönottopäätöksen perusteena olevien asiakirjojen dokumentaatio tehty tässä laissa säädetyn mukaisesti ja että onko käyttöönotossa noudatettu tässä laissa säädetyt menettelyt.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin lautakunnan tarkastusoikeudesta niissä tilanteissa, joissa arviointitehtävän toteuttaminen sitä välttämättä edellyttää. Tiedonhallintalautakunnalla olisi tällöin oikeus toimittaa tarkastus tiedonhallintayksikön ja sen yhteydessä toimivan viranomaisen toimitiloissa lukuun ottamatta pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja. Tiedonhallintayksikön ja sen yhteydessä toimivan viranomaisen olisi avustettava tarkastuksen suorittamisessa esittämällä tarvittavat asiakirjat tarkastajalle. Tiedonhallintalautakunta määräisi sihteeristöstään ne henkilöt, jotka suorittavat tarkastuksen. Tarkastukseen määrätyt sihteerit käyttäisivät yksittäisissä tarkastuksissa lautakunnalle kuuluvia toimivaltuuksia, kuten laatisivat tarvittavat tietopyynnöt ja yhteydenotot, käsitelisivät saadut asiakirjat sekä suorittaisivat tarkastukset ja laatisivat tarkas-

tuspöytäkirjat. Lisäksi ehdotetaan, että tiedonhallintalautakunta voisi päätöksellään valtuuttaa Digi- ja väestötietoviraston virkamiehen avustamaan tarkastuksen toimittamisessa. Digi- ja väestötietoviraston valtuutetulla virkamiehellä olisi samat toimivaltuudet kuin tiedonhallintalautakunnan tarkastajalla. Digi- ja väestötietoviraston virkamies ei voisi tehdä itsenäisesti tarkastuksia, vaan vain tiedonhallintalautakunnan määräämän tarkastajan apuna. Toisaalta Digi- ja väestötietoviraston resurssia voidaan hyödyntää vain siltä osin kuin siihen on käytettävissä riittävän asiantunteva henkilö, jolla on käytettävissä aikaa tarkastuksen avustavaan tehtävään. Ehdotettavalla lailla ei esitetä Digi- ja väestötietovirastolle lisäresursseja, koska säännös on mahdollistava, mutta ei edellytä, että virasto tuottaisi yli sen resurssin, joka virastolla on käytettävissä asiantuntijapalvelujen tuottamiseen tiedonhallintalautakunnalle.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin lautakunnalle toimivalta osana arviointitehtävän suorittamista kiinnittää viranomaisen huomiota havaittuihin olennaisiin puutteisiin dokumentaatiossa. Lautakunta ei antaisi hallinnollista ohjausta vähäisistä puutteista, mutta tilanteissa, joissa jokin asiakirja puuttuu kokonaan tai se on sisällöltään selvästi keskeneräinen tai puutteellinen, lautakunta voisi kiinnittää huomiota puutteisiin. Tämän lisäksi lautakunta voisi asettaa määräajan, jonka kuluessa viranomaisen olisi ilmoitettava, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt huomion kiinnittämisen johdosta. Säännöksellä vastuutettaisiin viranomaisia reagoimaan lautakunnan huomion kiinnittämiseen sekä samalla tehostaa kontrollointia siitä, että olennaisimmat puutteet korjattaisiin viranomaisessa. Sinällään lautakunnan antama hallinnollinen ohjaus ei ole viranomaisista sitovaa. Olennaisen puutteiden korjaamista jättäminen voisi kuitenkin tulla arvioitavaksi muissa valvontaviranomaisissa.

28 h §. *Tietojen käyttö automatisoidussa toimintaprosessissa.* Pykälässä säädettäisiin viranomaisen velvollisuudesta varmistua siitä, että automaattisessa ratkaisemisessa käytettävät tiedot ovat ajantasaisia ja virheettömiä. Viranomaisen olisi toteutettava asianmukaiset toimenpiteet, joilla teknisesti varmistetaan automaattisessa ratkaisemisessa käytettävien tietojen ajantasaisuus ja virheettömyys. Asianmukaisten toimenpiteiden tarpeellisuuden arviointi toteutettaisiin riskiarvioinnin perusteella. Riskiarvioinnissa olisi tunnistettava olennaiset riskit, jotka voivat vaikuttaa automaattisessa ratkaisemisessa käytettävien tietojen ajantasaisuuteen ja virheettömyyteen. Olennaisilla riskeillä tarkoitetaan riskejä, jotka voivat vaikuttaa hallinnon asiakkaan oikeusasemaan haittaavalla tai vahingoittavalla tavalla. Mikäli riskiarvioinnin perusteella automaattisessa päätöksenteossa käytettävien tietojen ajantasaisuuteen ja virheettömyyteen liittyy olennaisia riskejä, tulee viranomaisen toteuttaa sellaiset asianmukaiset kontrollit, joilla pystytään automatisoidussa toimintaprosessissa varmistamaan hyödynnettävien tietojen laatu. Velvollisuus koskee niin viranomaisen omia tietoaineistoja kuin toisen viranomaisen tai muun toimijan tietojen hyödyntämistä. Säännös myös korostaa sitä, että viranomaisen on selvitettävä ja varmistettava automaattisessa ratkaisemisessa hyödyntämänsä tietojen laatu jo aktiivisesti etukäteen. Käytettävien tietojen ajantasaisuus ja virheettömyys ovat keskeisiä tekijöitä asianosaisen oikeusturvan varmistamisessa siten, että toimintaprosessissa tuotettava päätös tai muu ratkaisu on tehty asiallisesti oikein laadukkaan tietopohjan perusteella. Asianmukaisen asiankäsitteilyn varmistamisessa tulisi huomioida myös voimassa oleva tiedonhallintalain 13.1 §:n säännös siitä, että tiedonhallintayksikön on selvitettävä olennaiset tietojenkäsittelyyn kohdistuvat riskit ja mitoitettava tietoturvallisuustoimenpiteet riskiarvioinnin mukaisesti. Viranomaisella on jo voimassaolevan hallintolain 31 §:n nojalla velvollisuus huolehtia asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot ja selvitykset. Velvollisuuden on katsottava sisältävän myös velvollisuus näiden tietojen laadun varmistamiseen. Ehdotettava momentti täydentäisi tältä osin sääntelyä siten, että toimintavelvoitteita kohdistettaisiin tietoturvallisuustoimenpiteiden lisäksi tiedon oikeellisuuteen ja ajantasaisuuteen.

Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan 71 kohdassa pidetään automatisoituihin yksittäispäätöksiin liittyvänä suoja-asetuksena henkilötietojen virheellisyysiin liittyvien tekijöiden korjaamista ja virheriskien minimoimista. Kansallisen tason sääntelyllä on tarkoituksena yhtäältä varmistaa tietosuoja-asetuksen 22 artiklan 3 kohdan mukaisia riittäviä suoja-asetuksia automaattisessa ratkaisemisessa. Toisaalta sääntelyn kohteena oleva asioiden automaattinen ratkaiseminen kohdistuu myös muihin kuin luonnollisiin henkilöihin, joten tavoitteena on varmistaa, että myös näissä tapauksissa on olemassa riittävät suoja-asetukset, joilla varmistetaan tietojen oikeellisuus ja ajantasaisuus.

28 i §. *Virkavastuu.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi julkisyhteisön työntekijän rikosoikeudellisesta virkavastuun laajentamisesta siten, että virkavastuun laajuus ei olisi riippuvaa siitä, minkälaisessa palvelussuhteessa henkilö suorittaa tässä laissa säädettyjä tehtäviä. Pykälä olisi tarpeellinen, koska viranomaisissa tietojärjestelmien kehittämis- ja ylläpitotehtävissä toimii varsin laajasti sekä virkasuhteisia että työsuhteisia henkilöitä.

Rikoslaisissa on säädetty julkisyhteisön työntekijään sovellettavista virkarikossäännöksistä sekä tilanteista, jolloin julkisyhteisön työntekijään julkista valtaa käyttävänä henkilönä sovelletaan virkarikossääntelyä siten kuin virkamieheen. Ehdotettavassa sääntelyssä osa tehtävistä liittyy vain välillisesti julkisen vallan käyttöön. Toisaalta vaikka virkamies tekisi tällaisia välillisesti julkisen vallan käyttöön liittyviä tehtäviä, tulee virkarikossääntely sovellettavaksi häneen virkatehtävistä riippumatta. Rikoslain 40 luvun 11 §:n 5 kohdan b alakohdan

mukaan julkista valtaa käyttävällä henkilöllä tarkoitetaan sitä, jonka lain tai asetuksen nojalla taikka viranomaiselta lain tai asetuksen nojalla saadun toimeksiannon perusteella kuuluu osallistua a alakohdassa tarkoitettujen päätöksen valmisteluun tekemällä päätösesitys tai -ehdotus, laatimalla selvitys tai suunnitelma, ottamalla näyte tai suorittamalla tarkastus taikka muulla vastaavalla tavalla. Rikoslaisissa säädetty julkista valtaa käyttävän henkilön määritelmä ei välttämättä kata kaikkia niitä toimia, jotka tässä luvussa on ehdotettu säädettyväksi viranomaisissa työskentelevien tehtäviksi. Jotta virkavastuu rikosvastuuna toteutuisi automatisoidun toimintaprosessin kehittämisessä ja käyttöönotossa tosiasiallisesti ja vastuu olisi selkeästi ennakoitavissa, on perusteltua säätää erikseen siitä, että tiedonhallintalain 6 a luvussa ehdotettu sääntely kuuluu kattavasti rikosoikeudellisen virkavastuun piiriin siten kuin sitä sovelletaan virkamiehiin. Tällä myös varmistetaan, että sääntelyyn ei jää aukkoisuutta virkavastuun tosiasiallisessa toteuttamisessa automatisoidun toimintaprosessin kehittämisessä ja käytössä.

Pykälässä ehdotetaan säädettyväksi, että viranomaisen palveluksessa olevat julkisyhteisön työntekijät toimisivat virkamiehen rikosoikeudellisella virkavastuulla suorittaessaan 6 a luvussa säädettyjä automatisoituun toimintaprosessiin liittyviä tehtäviä. Virkavastuun laajentaminen perustuisi siihen, että automatisoituun toimintaprosessiin liittyvät tehtävät voivat vaikuttaa automaattisesti ratkaistavan asian ratkaisun lopputulokseen ja siten julkisen vallan käyttöön.

Rikoslain (39/1889) 40 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan 40 luvun virkamiestä koskevia säännöksiä sovelletaan myös julkista luottamustehtävää hoitavaan henkilöön ja julkista valtaa käyttävään henkilöön. Lain 40 luvun 12 §:n 2 momentin mukaan luvun 1–3, 5 ja 14 §:ää sovelletaan, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta, myös julkisyhteisön työntekijään. Automatisoituun toimintaprosessiin liittyvissä tehtävissä ei välttämättä ole kyse ainakaan suorasta julkisen vallan käytöstä tai edes suorista valmistelevista tehtävistä, mutta toimintaprosessin laadulla on keskeinen merkitys automaattisen ratkaisemisen lopputuloksen oikeellisuudelle. Rikoslain edellä kuvatut soveltamisalarajaukset huomioon ottaen esimerkiksi virkavelvollisuuden rikkomista koskevat rikoslain 40 luvun 9 ja 10 § eivät välttämättä ulottuisi automatisoituun toimintaprosessiin liittyviin kehittämistä ja käyttöönottoa koskeviin tehtäviin, joita hoitavat muut kuin virkamiehet, mutta kuitenkin viranomaiseen palvelussuhteessa olevat henkilöt. Tästä syystä ehdotetaan säädettyväksi, että virkamiehen rikosoikeudellinen virkavastuu koskisi kaikkia automatisoituun toimintaprosessiin liittyviä tehtäviä.

Perustuslain 2.3 §, 118 § ja 124 § korostavat virkamieshallintoperiaatetta eli sitä, että julkista valtaa voivat Suomessa käyttää vain viranomaiset ja viranomaisten nimissä vain laillisesti virkoihinsa nimitetyt virkamiehet (HE 1/1998 vp, s. 178). Hallintotehtävien hoitaminen, sikäli kuin ne sisältävät julkisen vallan käyttöä, kuuluu sen mukaan vain virkamiehille, jotka asetetaan tehtävänsä erityisessä menettelyssä ja joita koskee erityinen virkavastuu. Sen sijaan työsuhteisille henkilöille tai yksityisille oikeushenkilöille ei yleensä voi kuulua julkista valtaa. Esimerkiksi kuntalaisilla on nimenomainen säännös siitä, että tehtävää, jossa käytetään julkista valtaa, hoidetaan virkasuhteessa (87 §:n 2 mom.). Vastaava nimenomaista säännöstä ei valtion virkasuhteiden osalta ole, vaikka virkamieshallintoperiaate koskee myös valtion virkasuhteita. Viranomaisten tulisi varmistua siitä, että julkisen vallan käyttö kuuluu virkasuhteisille henkilöille.

28 j §. Tehtävien antaminen yksityiselle. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta antaa tässä laissa säädettyväksi ehdotettavia viranomaiselle kohdistettuja tehtäviä yksityisen hoidettavaksi. Osittain tehtävät ovat luonteeltaan teknisluonteisia ja avustavia, mutta ne liittyvät julkisen vallan käyttöön ja perusoikeuksien turvaamiseen. Tällaiset tehtävät eivät ole suoraan julkisia hallintotehtäviä, vaan niihin liittyviä avustavia tehtäviä. Julkisen hallintotehtävän avustavistakin tehtävistä on säädettyvä laissa, jos ne liittyvät julkisen vallan käyttöön ja ovat kohdennettuja viranomaiselle (PeVL 30/2012 vp).

Pykälän mukaan viranomaisen voisi antaa 28 b §:ssä tarkoitettuun testaamiseen ja 28 c §:ssä tarkoitettuun teknisten virheiden korjaamiseen liittyviä avustavia tehtäviä hoidettavaksi yksityiselle toimijalle, jolla on siihen riittävät tekniset edellytykset sekä riittävä osaaminen. Kyse olisi teknisluonteisista ja myös teknistä osaamista edellyttävistä tehtävistä. Sääntely ei mahdollistaisi sellaisten tehtävien antamista yksityiselle, joissa viranomaisen olisi määriteltävä vastuuhenkilö. Siten testaamisesta vastuussa olevan henkilön tehtävää ei voitaisi antaa ehdotetun perusteella yksityiselle, koska se ei ole vaatimustenmukaisuuden varmistamiseen liittyvä avustava tehtävä. Niin ikään testauksen lopputuloksen todentaminen kuuluu viranomaisen palveluksessa toimivien henkilöiden tehtäviin. Käytännössä yksityinen voisi osallistua testausmenetelmien suunnitteluun, testiainestojen muodostamiseen ja testaamiseen. Yksityiselle voitaisiin antaa tehtäväksi suorittaa viranomaisen edellä kuvatulla tavalla määrittelemä ja valvoma testaus.

Virheiden korjaamisen osalta viranomaisen laadunvarmistamissuunnitelmasta olisi 28 c §:n 1 momentin mukaan ilmeistä, miten automatisoidusti ratkaistujen asioiden laatua ja sisällöllistä virheettömyyttä tarkkaillaan, havaitut virheet korjataan ja toimintaprosessiin liittyvä riskiä hallitaan käyttöönoton jälkeen. Viranomaisen olisi myös nimettävä laadunvalvonnalle viranomaisen palveluksessa oleva vastuuhenkilö, jonka tehtävänä on

varmistaa laadunvalvonnan toteutuminen suunnitelman mukaisesti. Yksityiselle voitaisiin antaa tehtäväksi virheiden korjaamiseen suorittamiseen liittyviä teknisluonteisia tehtäviä.

Ehdotetussa 2 momentissa ehdotetaan myös säädettäväksi, että yksityisen palveluksessa olevat, näitä tehtäviä hoitavat henkilöt toimisivat tehtäviä hoitaessaan virkamiehen rikosoikeudellisella virkavastuulla. Lisäksi säännökseen sisältyisi informatiivinen viittaus vahingonkorvauslakiin (412/1974). Siten tehtävien hoito yksityisen tuottamina palveluina ei vaikuttaisi virkavastuun arvioimiseen tai toteutumiseen.

Voimaantulo. Pykälä sisältäisi voimaantulosäännöksen. Lain olisi tarkoitus tulla voimaan mahdollisimman pian. Kuten edellä hallintolain voimaantuloa koskevan säännöksen yhteydessä on todettu, hallintolain 8 b luku ja tiedonhallintalain 6 a luku muodostavat yhtenäisen ja kiinteän kokonaisuuden, jonka olisi tultava voimaan samanaikaisesti.

Siirtymäsäännökset. Ehdotettava laki sisältäisi siirtymäsäännöksiä, koska lain voimaantullessa kaikilla viranomaisilla ei ole valmiuksia tai mahdollisuuksia välittömästi soveltaa uutta lakia ja noudattaa sen säännöksiä. Siirtymäsääntely on tarpeen sekä 13 a §:n varautumista että 26 §:n asianhallintaa koskevien muutosten osalta, ja myös automatisoitujen toimintaprosessien käyttöönoton edellytyksiä koskevan 6 a luvun osalta. Kaiken kaikkiaan sääntely tulee edellyttämään muutoksia käytössä oleviin tietojärjestelmiin ja tietovarantoihin useissa sellaisissa viranomaisissa, jotka käyttävät automatisoituja toimintaprosesseja jo tällä hetkellä. Näitä voivat olla esimerkiksi laadunvalvontaa ja käsittelysääntöjen muuttamisen suojaamista koskevat toiminnallisuudet, jos ne eivät nykyisellään vielä vastaa laissa säädettäviä vaatimuksia.

Pykälän 1 momentin mukaan viranomaisen toiminta olisi järjestettävä lain 13 a §:n mukaiseksi kahdentoista kuukauden kuluessa lain voimaantulosta. Siirtymäsäännös koskisi siis 13 a §:n tavoin kaikkia tiedonhallintalain soveltamisalassa olevia viranomaisia, joihin lain 4 lukua sovelletaan. Ehdotetussa 13 a §:ssä on pääasiassa kyse nykyisten varautumisvelvoitteiden tarkentamisesta, jolloin riittävien toimenpiteiden ja valmisteluiden toteuttamiseksi ja suunnitelmien laatimiseksi arvioidaan kahdentoista kuukauden olevan riittävä siirtymäaika. Koska säännöksen tarkoituksena on muun ohella varmistaa, että viranomaiset varautuvat riittävällä häiriötilanteisiin toimintaympäristössä, jossa automaattinen päätöksenteko on entistä yleisempää ja siten aiheuttaa aiempaa enemmän erilaisia riskejä, olisi säännöksen siirtymäaika perusteltua asettaa samanpituiseksi kuin 6 a lukua koskeva siirtymäaika.

Pykälän 2 momentin mukaan asianhallinta olisi järjestettävä 26 §:n 4 momentin 4 kohdan ja 5 momentin 3–6 kohdan vaatimusten mukaiseksi kahdentoista kuukauden kuluessa lain voimaantulosta. Muutos voi edellyttää vähäisiä suurempia muutoksia asiarekistereitä toteuttaviin tietojärjestelmiin, jolloin kaksitoista kuukautta olisi riittävä aika näiden muutosten tekemiseen. Arvion mukaan muutokset voitaisiin siirtymäajan kuluessa tehdä pääasiallisesti osana tietojärjestelmien tavanomaisia ja suunniteltuja päivityksiä, mikä vähentäisi muutosten vaatimia kustannuksia. Koska säännöksen tarkoitus on varmistaa mahdollisuus todentaa automatisoituun ratkaisuun liittyvät toimet asiarekisteristä, olisi säännöksen siirtymäaika niin ikään perusteltua asettaa samanpituiseksi kuin 6 a lukua koskeva siirtymäaika.

Pykälän 3 momentin mukaan lain voimaantuloa käyttöön otettu automatisoitu toimintaprosessi olisi saatettava lain mukaiseksi kahdentoista kuukauden kuluessa lain voimaantulosta. Ehdotetun 6 a luvun vaatimukset ovat yhtenäinen kokonaisuus, jonka tarkoituksena on varmistaa hyvän hallinnon periaatteiden, virkavastuun, läpinäkyvyyden ja riittävän valvonnan toteutuminen silloin, kun viranomainen tuottaa ratkaisuja automatisoidussa toimintaprosessissa. Tästä syystä luvun sisältämiä velvoitteita ei voida ajallisesti irrottaa toisistaan siirtymäaikasääntelyn yhteydessä. Aineellisesti siirtymäsäännös koskisi 6 a luvussa automatisoidun toimintaprosessin kehittämiselle ja käyttöönotolle asetettuja vaatimuksia. Ehdotettu sääntely vaatisi hallinnollisia järjestelyjä ja mahdollisesti myös tietojärjestelmämuutoksia toimijasta riippuen. Viranomaisten olisi käytävä läpi jo käytössä olevat automatisoidut toimintaprosessit, niistä laadittu dokumentaatio, niitä tuottavien tietojärjestelmien tekniset ominaisuudet sekä niiden vaatimustenmukaisuus ja automaattisesti tuotettavien asiakkaille tarkoitettujen asiakirjojen ymmärrettävyys. Sääntely tulee edellyttämään arvioiden mukaan toimenpiteitä ja rekrytointia erilaisten hallinnollisten järjestelyjen tuomiseksi vastaamaan sääntelyssä esitettyjä vaatimuksia. Viranomaisten on esimerkiksi nimettävä ja tarvittaessa ensin rekrytoitava laadunvarmistamisen ja laadunvalvonnan vastuuhenkilöt, minkä lisäksi olemassa oleva dokumentaatio on tarkistettava ja tarvittaessa dokumentaatiota on täydennettävä laatimalla uutta dokumentaatiota. Viranomaisen on myös suunniteltava ja pantava toimeen riittävä automatisoitu toimintaprosessiä koskeva tiedottaminen. Viranomaisen on siirtymäajan kuluessa varmistettava toimintaprosessia koskevan käyttöönottopäätöksen perusteet sekä tehtävä itse käyttöönottopäätös, jotta automaattisesti tuotetun ratkaisun virkavastuu voidaan riittävällä tarkkuudella kohdentaa.

Sääntelystä seuraisi hallinnollisten toimien ja järjestelyjen sekä dokumentaation täydentämistarpeiden lisäksi todennäköisesti myös jonkin verran muutoksia tietojärjestelmiin, joista ainakin osa voidaan riittävän siirtymäajan kuluessa tehdä tavanomaisten päivitysten yhteydessä, mikä vähentäisi niiden kustannuksia. Toisaalta, koska kyse on hallinnon asiakkaan oikeusturvan ja hyvän hallinnon periaatteiden turvaamisen kannalta keskeisestä sääntelystä, ei sääntelyn siirtymäaika voi myöskään olla erityisen pitkä. Tästä syystä ehdotetaan siirtymäajaksi jo käytössä olevien automatisoitujen toimintaprosessien osalta kahtatoista kuukautta. Sen sijaan lain voimaantulon jälkeen käyttöön otettavissa automatisoiduissa toimintaprosesseissa sääntelyä olisi noudatettava saman tien.

1.2 Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetun lain muuttamisesta

6 a §. *Palveluautomaation käyttö neuvonnassa digitaalisissa palveluissa.* Pykälässä säädettäisiin niistä edellytyksistä, joilla digitaalisessa palvelussa voitaisiin käyttää käyttäjän, eli hallinnon asiakkaan, ja automatisoidun toiminnon reaaliaikaisen viestien vaihdon välityksellä tapahtuvaa neuvontaa ja opastusta. Pykälässä neuvonnalla tarkoitetaan hallintolain 8 §:ssä tarkoitettua neuvontaa. Siten pykälässä tarkoitettu neuvonta koskee viranomaisen toimivaltansa rajoissa antavaa neuvontaa hallinnon asiakkaille hallintoasioiden hoitamiseksi sekä asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin vastaamiseksi. Viranomaisen toimivallan rajat määritellään muualla lainsäädännössä; esimerkiksi kunnalla on kuntalain (410/2015) 7 §:n mukaisesti ne tehtävät, jotka se ottaa itsehallinnon tai sopimuksen nojalla itselleen, minkä lisäksi kunnalla voi olla muualla laissa säädettyjä tehtäviä. Palveluautomaatiota ei voitaisi ehdotetun sääntelyn perusteella käyttää muissa kuin hallintolain 8 §:n tarkoittamissa neuvontatilanteissa. Muissa tilanteissa annettavasta neuvonnasta palveluautomaation avulla olisi säädettävä erikseen. Toisaalta sääntely ei koskisi tilanteita, joissa palveluautomaatiota käytetään automaattisessa asian ratkaisemisessa. Asian automaattisen ratkaisemisen tulee perustua hallintolaissa ja tiedonhallintalaissa säädettyihin edellytyksiin.

Monet viranomaiset ovat ottaneet käyttöön erilaisia automatisoituja neuvonta- ja opastuspalveluja (kuten niin kutsuttuja keskustelurobotti- eli chatbot-palveluja), joissa käyttäjä kommunikoi reaaliaikaisesti luonnollisella kielellä digitaalisen palveluautomaation kanssa. Tämä on erona perinteisempiin digitaalisiin palveluihin, kuten verkkosivuihin ja –lomakkeisiin, joissa kommunikaatio ei ole kaksisuuntaista tai reaaliaikaista, tai sitä ei käydy luonnollisella kielellä. Säännöksen tarkoituksena olisi varmistaa hyvän hallinnon perusteiden ja hallinnossa asioivan oikeusturvan toteutuminen asettamalla palveluautomaation käyttämiselle eräitä vaatimuksia. Samalla selkeytettäisiin automatisoitujen neuvontapalveluiden sääntelytilaa ja madallettaisiin viranomaisten kynnystä hyödyntää palveluautomaatiota neuvonnassa. Sääntely koskisi vain sellaista neuvontaan tai ohjaukseen liittyvää palveluautomaatiota, jossa ei tuoteta viranomaisen ratkaisua. Asian ratkaisemiseen liittyvän automatisoidun prosessin käyttöönoton edellytyksistä säädettäisiin tiedonhallintalakiin lisättäväksi ehdotetussa 6 a luvussa. Hallintolain 8 §:ssä säädetään viranomaisen velvollisuudesta antaa neuvontaa toimivaltansa rajoissa sekä velvollisuudesta vastata asiointia koskeviin kysymyksiin maksutta. Säännöksessä velvoitetaan viranomaista myös opastamaan asiakas toimivaltaiseen viranomaiseen, jos asia ei kuulu neuvontaa antavan viranomaisen toimivaltaan. Viranomaisen tulisi huolehtia siitä, että palveluautomaatio tuottaa viranomaisen toimivaltaan kuuluvissa asioissa neuvontaa sekä tarvittaessa ohjaa asiakkaan toisen viranomaiselle neuvontatarpeen ratkaisemiseksi tai palveluautomaatiossa tulisi olla toiminnallisuudet, jossa automaatio pystyy rajaamaan neuvonnan viranomaisen toimivallan piiriin, jotta hallinnon asiakkaalle ei annettaisi palveluautomaatiossa neuvontaa, joka voisi johtaa väärinymmärryksiin toimivaltaisesta viranomaisesta tai neuvonnan asiallisesta sisällöstä. Palveluautomaation käyttö on sidottu hallintolaissa säädettyyn neuvontavelvollisuuden toteuttamiseen, joka on perustuslain 124 §:ssä tarkoitettu julkinen hallintotehtävä. Tässä laissa ei ehdoteta säädettäväksi neuvontaan liittyvän julkisen hallintotehtävän antamismahdollisuudesta yksityiselle. Tästä syystä ehdottavan sääntelyn perusteella viranomaisen on toteutettava myös digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetun lain velvollisuudet, ellei muualla lainsäädännössä ole mahdollistettu neuvontavelvollisuuden toteuttamista yksityisen toteuttamana tai ellei kysymys ole muuten muualla lainsäädännössä säädetyn perusteella julkisen hallintotehtävän hoitamiseen kuuluvasta neuvonnasta.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin tarkemmin edellytyksistä reaaliaikaiseen viestinvaihtoon perustuvan palveluautomaation käyttämiselle.

Momentin *1 kohdan* mukaan neuvontaa tuottavaa palveluautomaatiota voitaisiin käyttää, jos palveluautomaatio ei tuota viestien vaihdon aikana viranomaisen ratkaisua. Selvää on, että kyse ei ole hallintolain 8 §:ssä tarkoitettua neuvonnasta, mikäli neuvonnan aikana hallintoasia ratkaistaan. Kohdan tarkoituksena on selkeyttää säännöksen suhdetta varsinaiseen automaattista ratkaisemista koskevaan sääntelyyn. Jos palveluautomaatio tuottaa automaattisesti ratkaisuja, tulisi sen käyttöönoton edellytykset arvioida 6 a §:n sijaan hallintolakiin ehdotetun uuden 8 b luvun, tiedonhallintalakiin ehdotetun uuden 6 a luvun, tietosuoja-sääntelyn sekä muun mahdollisesti soveltuvan sääntelyn näkökulmasta.

Momentin 2 kohdan mukaan viranomaisen on ennalta varmistettava, että palveluautomaatiosta tuotettavan neuvonnan tietosisältö on asianmukaista. Säännös käytännössä tarkoittaisi sitä, että viranomaisen on luotava palveluautomaatioon tietosisällöt itse ja kontrolloitava tietosisältöjä. Siten sääntely ei mahdollista sellaisen palveluautomaatiota, joka toimisi autonomisesta tekoälymäisesti ilman luonnollisen henkilön kontrollia. Nykyisin viranomaisissa käytössä oleva palveluautomaatio toimii siten, että sen tietosisältöä kartutetaan ihmisen muodostamilla vastauksilla. Autonomisten palveluautomaatiotoiminnallisuuden käyttöön liittyy Euroopan unionissa valmisteilla oleva tekoälysäätely. Lisäksi tällaiseen autonomiseen palveluautomaation käyttöön liittyy vielä ratkaisemattomia kysymyksiä virkavastuun toteuttamisesta, joten sääntelylle ei ole tässä vaiheessa riittäviä mahdollisuuksia. Sinällään nykyisin käytössä olevaan palveluautomaatioon liittyvät kysymykset on ratkaistavissa samalla tavalla kuin muuten kun viranomainen julkaisee neuvoja ja ohjeita verkkosivustollaan. Neuvojen ja ohjeiden laatija tai hyväksyjä vastaa virkatoimistaan neuvontatarkoituksia varten luotavia sisältöjä muodostaessaan. Sääntelyllä halutaan varmistaa, että hyvään hallintoon ja oikeusturvaan sekä virkavastuuseen liittyvät kysymykset tulee huomioiduksi palveluautomaation sisältöjä tuottaessa.

Momentin 3 kohdan mukaan viranomaisen tulisi varmistaa, että viestien vaihdossa käytettävän palveluautomaation kieli on ymmärrettävää. Se, mitä kieliä palveluautomaatiossa on käytettävä, ratkaistaan kielilainsäädännön perusteella. Hallintolaissa on säädetty hyvän kielenkäytön vaatimuksesta yleisesti viranomaisessa, mutta ehdotettavalla säännöksellä kohdennettaisiin viranomaiselle velvollisuus varmistua palveluautomaation käyttämän kielen laadusta. Säännöksen tarkoituksena on minimoida riskejä, jotka voisivat johtaa tilanteeseen, jossa viranomainen antaisi palveluautomaation avulla puutteellista, virheellistä tai väärin tulkittavaa tietoa neuvonnan tai ohjauksen yhteydessä. Varmistaminen voi tapahtua esimerkiksi testaamalla palveluautomaatiota riittävästi ennen sen käyttöä, täydentämällä palveluautomaation tietosisältöä tuotantokäytön aikana sekä huolehtimalla siitä, että palveluautomaation käyttäjät, etukäteen laaditut tekstisisällöt on laadittu ymmärrettävällä kielellä. Säännöksessä tarkoitettu ymmärrettävyyden vaatimus olisi laajempi kuin saavutettavuusvaatimukseen sisältyvä ymmärrettävyyden vaatimus, joka on sisällöllisesti tekniluonteinen. Siten ehdotetun säännöksen täytäntöönpanemiseksi ei riitä, että palveluautomaation sisältö täyttää saavutettavuusvaatimuksena säädetyn tekniluonteisen ymmärrettävyyden vaatimukset.

Momentin 4 kohdan mukaan käyttäjää pitäisi jatkuvasti informoida siitä, että hän on vuorovaikutuksessa reaaliaikaisessa viestien vaihdossa palveluautomaation kanssa. Säännöksen tarkoituksena olisi varmistaa, että käyttäjä ymmärtää, että hän ei kommunikoi luonnollisen henkilön kanssa palvelutilanteessa eikä esimerkiksi keskustele neuvontatarpeestaan viranomaisessa neuvontatehtäviä hoitavan virkamiehen kanssa.

Momentin 5 kohdassa säädettäisiin velvollisuudesta tarjota käyttäjälle mahdollisuus ottaa yhteyttä neuvontatilanteeseensa liittyvään, viranomaisessa toimivaan luonnolliseen henkilöön asioinnin jatkamiseksi. Säännöksen tarkoituksena olisi mahdollistaa käyttäjille katkeamaton palveluketju neuvontatilanteessa, jos käyttäjä ei saa riittävää neuvontaa palveluautomaatiolta. Se, miten viranomainen toteuttaisi tällaisen mahdollisuuden jatkaa palvelua luonnollisen henkilön kanssa, jäisi viranomaisen harkintaan. Olennaista olisi se, että käyttäjälle tarjotaan riittävä tieto siitä, miten ja missä asiointia voi jatkaa luonnollisen henkilön kanssa, kuten sähköpostitse tai puhelimitse yhteystietoineen. Viranomaisen palveluaikoina mahdollisuus voisi tarkoittaa myös sitä, että viestien vaihto jatkuisi katkeamatta luonnollisen henkilön kanssa. Palveluaikojen ulkopuolella yhteystiedon antamisen sijaan tai lisäksi viestien vaihto tai käyttäjän laatima kysymys tai viesti voitaisiin välittää suoraan viranomaiselle palveluaikana vastattavaksi esimerkiksi sähköpostitse. Palveluautomaatissa käyttäjälle on lisäksi viestittävä, mikäli palveluautomaatio ei osaa vastata käyttäjän esittämiin kysymyksiin, ja ohjattava käyttäjä tällaisessa tilanteessa ottamaan yhteyttä luonnolliseen henkilöön.

Momentin 5 ja 6 kohdissa säädettäisiin viestienvaihdon tallentamisesta. Momentin 5 kohdan mukaan käyttäjällä tulisi olla mahdollisuus keskustelun tallentamiseen. Tallentaminen voisi tapahtua suoraan palveluautomaation käyttöliittymässä olevan valikon tai painikkeen kautta, jolloin viestit voitaisiin tallentaa tiedostoon, jonka käyttäjä lataa koneelleen, tai jonka viranomainen lähettää käyttäjän antamaan sähköpostiosoitteeseen. Tallentaminen voisi tapahtua myös muulla asianmukaisella tavalla, esimerkiksi niin, että käyttäjä voi halutesaan kopioida viestienvaihdon käyttöliittymästä ja liittää ja tallentaa sen omalla laitteellaan olevaan tiedostoon. Momentin 6 kohdan mukaan viranomaisen tulisi tallentaa käyty viestien vaihto siten, että keskustelu olisi jälkikäteen löydettävissä. Jälkikäteen löydettävyyden ei välttämättä tarkoittaisi kysyjän yksilöintiä henkilötietojen perusteella, vaan keskustelun tallentamista sellaisessa muodossa ja sellaisin kuvailutiedoin (kuten ajankohta, jolloin keskustelu on käyty), että käyty keskustelu asiayhteyksineen on myöhemmin löydettävissä ilman kohtuutonta vaivaa.

Momentin 5 ja 6 kohdat ovat tarpeellisia palvelun käyttäjän oikeusturvan takaamiseksi neuvontatilanteessa. Oikeuskäytännössä ja laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että neuvontatilanteissa sekä verkkosivusto-

jen sisällössä olevat virheelliset neuvot voivat muodostaa hallinnon asiakkaalle luottamuksen suojan (esimerkiksi korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu KHO:2006:90). Viestien tallentaminen palvelisi myös 2 momentissa säädettävää velvollisuutta seurata palveluautomaation asianmukaisuutta ja tarkkailla sen laatua.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin palveluautomaation laaduntarkkailuun liittyvistä vaatimuksista. Ehdotuksen mukaan viranomaisen olisi seurattava tallennettujen viestien vaihdon perusteella automatisoitujen toimintojen laatua ja muuta asianmukaisuutta. Viranomaisen olisi nimettävä seurannasta vastaava henkilö, jonka tehtävänä olisi huolehtia laaduntarkkailun toteuttamisesta. Näin palveluautomaation laaduntarkkailuun kiinnitettäisiin myös toimintavelvollisuus, jonka toteuttamiseen liittyisi myös virkavastuu. Vastuuhenkilön tulisi olla viranomaisessa työskentelevä, joten vastuuhenkilönä ei voisi toimia yksityinen.

Pykälän 3 momentissa olisi viittaussäännös tiedonhallintalakiin. Palveluautomaatio tulisi testata ennen käyttöönottoa siten kuin tiedonhallintalain 28 b §:ssä olisi säädetty automatisoidun toimintaprosessin vaatimustenmukaisuuden ja asiakirjojen ymmärrettävyyden varmistamisesta. Säännös on tarpeellinen, koska tällä tavalla palveluautomaation käyttöönottoimiin liittyvä asianmukaisuuden varmistaminen sidotaan tiedonhallintalain säädettyihin toimintavelvollisuuksiin, joiden toteuttaminen tehdään virkavastuulla.

Voimaantulo. Pykälä sisältäisi voimaantulosäännöksen. Lain on tarkoitus tulla voimaan mahdollisimman pian. Koska ehdotettu säännös sisältää viittauksen tiedonhallintalain 28 b §:hen, olisi lain tarkoituksenmukaista tulla voimaan samanaikaisesti tiedonhallintalain 6 a luvun kanssa.

Siirtymäsäännökset. Ehdotuksen mukaan ennen lain voimaantuloa käytössä ollut palveluautomaatio olisi saatettava lain mukaiseksi kahdentoista kuukauden kuluessa lain voimaantulosta. Säännös edellyttäisi viranomaisilta, joilla on jo käytössä palveluautomaatiota, laaduntarkkailusta vastaavan henkilön nimeämistä sekä mahdollisia muutoksia palveluautomaatioon ja sitä toteuttavaan järjestelmään sekä mahdollisia hallinnollisia järjestelyjä. Palveluautomaation vaatimustenmukaisuus olisi varmistettava tiedonhallintalain 28 b §:ssä tarkoitetulla tavalla. Viranomaisen on myös käytävä läpi palveluautomaatiossa tuotettavan neuvonnan tietosisältö ja varmistettava sen asianmukaisuus, sekä tarkistettava käytetty kieli ja varmistua sen ymmärrettävyydestä. Tämä voi vaatia aikaa erityisesti sellaisen palveluautomaation kohdalla, jossa sisältöä on jo tuotettu huomattavia määriä. Lisäksi viranomaisen voi joutua järjestämään asiakaspalvelunsa ja neuvontansa sekä sitä koskevan sisäisen ohjeistuksen uuden sääntelyn mukaiseksi. Sääntely voi edellyttää olemassa olevan palveluautomaation toteuttamistavasta riippuen myös muutoksia tietojärjestelmiin, joista osa voitaneen tehdä tavanomaisten päivitysten yhteydessä riittävän siirtymäajan puitteissa, mikä vähentäisi muutoksista aiheutuvia kustannuksia. Näin ollen kahdentoista kuukauden siirtymäaika voidaan pitää tarkoituksenmukaisena. Lain voimaantulon jälkeen käyttöön otettavissa neuvontaa tarjoavissa palveluautomaatioissa sääntelyä olisi noudatettava heti sen tultua voimaan.